

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra anglistiky

Diplomová práce

**Obraz rodinného a společenského života v románech
Jane Austenové**

The Image of Family and Social Life in Jane Austen's Novels

Vypracovala: Hana Rodová

Studijní kombinace: 5. ročník, ČJ-AJ/ ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. Jiřina Johanisová

Rok odevzdání diplomové práce: 2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 25. 4. 2011

Hana Rodová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Jiřině Johanisové za vstřícnost, všechen čas, cenné rady a pomoc při vedení mé diplomové práce. Rovněž děkuji svým rodičům za jejich trpělivost a podporu.

Anotace

Východiskem i cílem této diplomové práce je analýza románové tvorby Jane Austenové z hlediska rodinných a sociálních souvislostí. Pozornost je věnována zařazení osobnosti a díla této významné představitelky románů označovaných za „comedy of manners“ či románů z domácího prostředí do společensko-historického kontextu s přihlédnutím k osobní zkušenosti. Interpretační část zprostředkuje obraz sebepoznání jednotlivých hlavních hrdinek v autorkou vytvořeném fikčním světě, v němž se prolíná rodinný a společenský prostor. Ve výsledku práce ozřejmí literární přínos Austenové a proč je autorkou klasickou, ale zároveň její sdělení nacházejí odezvu i u moderních čtenářů, feministickou kritiku nevyjímajíc.

Abstract

The principle and aim of this diploma thesis is an analysis of Jane Austen's novels in terms of family and social connections. Attention is paid to putting the personality and literary production of this reputed author of novels labelled as „comedy of manners“ or domestic novels into a social and historical context with respect to her personal experience. The interpretation, based on literary analysis, focuses on the image of self-awareness of Austen's protagonists in their fictional world where family and social backgrounds blend together. Finally, this paper should evaluate Austen's literary contribution, specifying why she is a classic and at the same time popular with modern readership, including feministic criticism.

Obsah

1. Úvod	1
2. Společensko-historické aspekty děl Jane Austenové	3
2.1. Anglická společnost na přelomu 18. a 19. století	3
2.2. Nové pohledy na postavení žen a feminismus	5
2.3. Úloha manželství	10
3. Prolínání reality a fikce	14
3.1. Rodinné zázemí	14
3.1.1. Vztah k rodičům	14
3.1.2. Sourozenecké vztahy	19
3.1.3. Láska k neteřím	25
3.2. Trávení času	27
3.3. Venkovský a městský život	32
3.4. Příslušnost ke společenské třídě	38
4. Vývoj hrdinek v románech Jane Austenové	42
4.1. <i>Sense and Sensibility</i>	44
4.1.1. Elinor Dashwoodová	44
4.1.2. Marianna Dashwoodová.....	48
4.2. <i>Pride and Prejudice</i> - Elizabeth Bennetová	52
4.3. <i>Northanger Abbey</i> - Catherine Morlandová	60
4.4. <i>Mansfield Park</i> - Fanny Priceová	66
4.5. <i>Emma</i> - Emma Woodhouseová	71
4.6. <i>Persuasion</i> - Anna Elliotová	76
5. Styl Jane Austenové	80
6. Závěr	84
7. Summary	86
8. Bibliografie	88

1. Úvod

O Jane Austenové bylo napsáno mnoho odborných prací. Její dílo mě přesto motivovalo, abych přispěla novým úhlem pohledu na tvorbu této autorky. Při četbě románů Jane Austenové mě zaujala specifická atmosféra jejich fikčního světa. Proto jsem se ve své diplomové práci rozhodla zaměřit pozornost na dobová a společenská hlediska, která se v její tvorbě prolínají a bezpodmínečně ovlivňují osudy románových postav. Život autorky a jejich hrdinek primárně vychází z rodinného prostředí, proto se budu podrobně věnovat také vztahům uvnitř této základní společenské jednotky. Výsledkem bude mozaika složená z těchto navzájem ovlivňujících se sociálních prostorů a vazeb. Při práci na tomto úkolu budu vycházet především z originálních textů šesti dokončených románů Jane Austenové.

V první části práce nejprve zařadím autorčinu osobnost a dílo do společensko-historického kontextu a přihlédnou k dalším dobovým aspektům, které modelovaly zaměření jejích děl. Zachytím pohled na tehdejší společenskou roli žen, počátky feministického myšlení a současnější ohlasy feministické kritiky. Nebudu se zabývat detailním líčením tehdejší dějinné etapy. Výchozím bodem bude románová tvorba Austenové, na které poukáži vztah samotné autorky k politickým a historickým reáliím.

Nevšedně všední životní cesta znamenala pro spisovatelku hlavní zdroj inspirace. Byla vázaná k omezenému domácímu prostředí venkova. Proto v další části práce, jež je rozdělena na několik podkapitol, věnuji pozornost rodinným a společenským skutečnostem, které se odrazily v její tvorbě. Těmito osobními a sociálními tématy se budu zabývat z širšího literárně kritického hlediska. Nastíním obraz rodinného zázemí, vztahů a osobních zkušeností autorky, které podložím paralelními životními osudy fikčních postav. Charakteristiku vztahů, prostředí a tehdejších zvyklostí rozvinu do širších souvislostí s autorčíným vlastním způsobem zpracování daných problematik.

Rozsah zkušeností Jane Austenové se světem byl lokálně ohraničen, ale přesto se v každém románu objevuje specifické a rozdílné primární prostředí. Autorka si uvědomovala význam rané socializace v rodině a společenských konvencí na život jedince. Zásahy vnějšího světa podporují dynamiku děl a psychologický růst hrdinek. V následující části budu tudíž prostřednictvím literární analýzy všech šesti románů Jane Austenové sledovat vývoj hlavních hrdinek, u něhož přihlédnu k mikroprostředím, do kterých jsou zasazena jejich životní putování a v nichž díky společenským setkáním poznávají svět. Jednotlivé hrdinky budu v podkapitolách uvádět chronologicky v časovém sledu tak, jak na nich autorka postupně pracovala, ne tedy přesně podle data jejich publikace. To nám umožní všimnout si nejen individuálního vývoje hrdinek, ale získáme také jistý nadhled nad směřováním tvorby, rozvíjením postav a prostředí v rámci jejího spisovatelského pojetí.

V další kapitole bude pozornost věnována zvláštnímu stylu tvorby Jane Austenové. Poukáži na jeho charakteristické znaky, za něž se považuje ironické a humorné ladění děl. Jejich rozborem se tak přiblížíme specifickým faktorům, ze kterých pramení popularita a výjimečnost autorčiných románů.

Závěrem se pokusím shrnout výsledky práce a zhodnotit, v čem spočívá nadčasovost románů Jane Austenové, která sama sebe spíše sebekriticky podceňovala, vědoma si svých limitů.

2. Společensko-historické aspekty románové tvorby Jane Austenové

V literárních dílech se vždy do jisté míry projevují tendence, tradice, události a trendy určité doby. Spisovatelé je s pokorou přijímají či odmítají, avšak nelze upřít vliv, kterým mění vlastní pojetí skutečnosti a náhled na svět. Romány Jane Austenové vycházejí ze společensko-historického kontextu konce 18. a počátku 19. století, přinášejícího mnoho změn ve společenském životě.

2.1. Anglická společnost na přelomu 18. a 19. století

Období života Austenové bylo provázáno významnými událostmi, které ovlivnily vývoj v tehdejším britském impériu. Již po roce autorčina narození (1776) se noviny plnily články o revoltě amerických kolonistů. Nic nenavštěvovalo o mírové, harmonické atmosféře, která je zachycena v její tvorbě. Austenová nikdy neupozorňuje na fakt, že Anglie byla po většinu jejího života zemí ve válce.

Británie se dostala do konfliktu s Francií, na kontinentu se rozpoutala Velká francouzská revoluce a později i napoleonské války. Tyto historické momenty ovlivnily i obyvatele britských ostrovů, jak se dozvídáme skrze osudy postav románů.

Jane Austenová nepřímo zobrazuje dění ve společnosti. Nikdy se nevěnuje suchým politickým odkazům a komentářům, ale vyvinula originální styl zobrazování života. Takový náznak se objevuje například v románu *Persuasion* (1818, č. *Anna Elliotová*, 1968), ve kterém se zmiňuje o námořnících. Spolu s vojáky byli námořníci považováni za hrdiny a stávali se středem zájmu dívek a žen. Hluboký obdiv je projeven námořníku Williamu

Priceovi v románu *Mansfield Park* (1814, č. *Mansfieldské panství*, 1997) . Svými zábavnými a dobrodružnými příběhy z cest po světě baví celou společnost. Rozehrává se zde i debata týkající se otroctví, ale nezmiňuje se o jeho zrušení. Z rozhovorů lze jen ztěžji usoudit, jaký postoj Austenová zaujímala k této problematice. Pravděpodobně může být vyjádřen dvojznačně. Většina konzervativních Angličanů vždy hájila zájmy své vlasti, ale nesmíme opomenout zásady lidství, jež byly spisovatelce vlastní.

Toto historické období s sebou přineslo i mnoho ekonomických a společenských změn. V důsledku industriální revoluce se lidé stěhovali z venkova do měst. Bristská společnost byla stále třídně rozdělena.

Přelom 18. a 19. století znamenal předěl mezi dvěma uměleckými směry – konec doby osvícenství, které zdůrazňovalo rozumné úsudky nepoznamenané osobními pocity a počátek romantismu oslavujícího myšlenky svobody, rovnosti a zrušení společenského třídního dělení. Přestože tvorba Austenové spadá převážně do období romantismu, nelze ji přesně zařadit k žádnému uměleckému proudu, protože je ve svých sděleních originální.

Austenová nepoznala svět z globálnějšího pohledu, nikdy nepodnikala dlouhé cesty do zahraničí, ba ani po své rodné zemi. V tvorbě se nevěnuje filosofickým úvahám a názorům, ale všední realitě prostých lidí, které dobře znala ze své zkušenosti. Její díla obsahují prvky realismu, který se stal klasickou formou románů 19. století.

Životy postav zasazuje do univerzální historické doby právě tím, že se nikdy nepouští do detailního vykreslování společenského dění. Nesnaží se ani o prolínání děl s historií, ani o záměrné reagování na významné události. Velmi zřídka ve svých dílech užívá letopočty, a tak čtenář mnohdy obrátí poslední stránku románu, aniž by si uvědomil, v jaké době se daný děj odehrával. Austenová však vynikala svým pozorovacím talentem, a proto se vždy zaměřuje na okolí jí nejbližší. Díky tomuto přístupu její romány vyznívají věrně a pravdivě.

2. 2. Nové pohledy na postavení žen a feminismus

Konec 18. století přinesl kromě mnoha politických, ekonomických a sociálních změn i nový fenomén proměňující strukturu a dynamiku společnosti až do současné doby. V tehdejší Británii se objevily autorky reagující na nerovné postavení žen. Podpořeny ideály svobody a rovnoprávnosti Velké francouzské revoluce, začaly vyjadřovat své názory prostřednictvím literární činnosti. Kladly si otázky týkající se oprávněnosti mužské superiority a tradiční role ženského pohlaví. Zamýšlely se nad tématy manželství, vzdělání, rodiny, občanských a politických práv.

Znaky feminismu nalzáme i v díle Jane Austenové, která je zahrnována mezi první emancipované spisovatelky. Zařadila se k počátkům ženské literární tradice zobrazující hrdinky z nového pohledu, ne tedy tradičně mužského. Kde našla vzor a kdo jejím snahám v tomto snažení předcházela?

Za jedny z prvních bojovných žen tohoto hnutí se pokládají Mary Astellová či Mary Wollstonecraftová, které si začínaly být vědomy svého podřadného postavení v patriarchálním řádu a pociťovaly značné omezení jeho normami. Odvážily se vystoupit z tradičního systému, který podporoval mužskou autonomii a ženy vzdaloval od společenského života, neboť podle tehdejších konvencí platilo, že „*v domácí sféře mohlo ženství vzkvétat a žena tu mohla vyjádřit své pravé povolání.*“¹

Emancipované ženy ale toužily po intelektuálním sebezdokonalení a umělecké činnosti. Literatura měla slabšímu pohlaví sloužit jen jako prostředek zábavy a zpestření volného času. Kritici naznačovali, že pouze nešťastné ženy, kterým bylo upřeno naplnění v rodině, cítily potřebu psát. Varovali je, že náročná duševní činnost může poškodit jejich choulostivé zdraví. Publikování knih ženami se pokládalo za nemravné, a takový čin s sebou nesl riziko ztráty

¹ ABRAMS, L. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*, Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 48, (přeložila Eva Lajkepová)

cti a dobré pověsti rodiny. Navíc negativní kritika ze strany mužů neustále tvrdila, že ženská literatura bude vždy slabší. Spisovatelky se proto snažily obejít omezení tvorby anonymním vydáváním knih.²

Jane Austenová se zabývala četbou díla Wollstonecraftové. Znamenalo pro ní přínos podnětů a témat k přemýšlení nad soudobou společností. Jedna z prvních britských feministek proslula vydáním knihy *A Vindication of the Rights of Woman* (1792, č. Obrana práv žen, 1904). Vyjadřuje na svou dobu radikální pokrokové názory. Tehdejší veřejnosti se zdála příliš kontroverzní. Přesto uspěla a ovlivnila další generace autorek požadujících eliminaci diskriminace žen a zrovnoprávnění s mužskými protějšky.³

Jane Austenová si uvědomovala své nerovnocenné postavení a zároveň neschopnost ho jakkoliv změnit. Tato bezvýchodnost ústila ve vnitřní konflikt. Toužila stát se nezávislou ženou a uspět v literární kariéře. Z jejího životopisu však vyplývá, že její osobnost charakterizovala skromnost, a tak netoužila na sebe a rodinu uvalit hanbu a dojem výstřednosti. První díla publikovala anonymně pod pseudonymem „By a Lady“. S vydáváním knih jí pomáhal bratr Henry, jinak nikdo z rodiny z počátku o těchto Janiných krocích ke slávě nevěděl. Její díla si ve své době získala jistou oblibu, i když se nevyrovnala mnohým současníkům. Austenová byla obdařena dávkou sebekritiky. Zlehčovala své dílo a vyjadřovala se o něm ironicky. Kritizovala svou neschopnost vyrovnat se vynikajícím mužským literárním projevům.⁴

Proto když jí Princ Regent, budoucí král Jiří IV., vzdal čest a požádal ji, aby jeho osobu zachytila v příštím z jejích románů, odepsala mu mírně ironický dopis o nemožnosti mu vyhovět. Podle ní by se musely rozhovory

² viz MORRISOVÁ, P. *Literatura a feminismus*. Brno : Host, 2000, (přeložili Renata Kamenická a Marian Siedloczek)

³ Více informací o Wollstonecraftové a jejím díle: ABRAMS, M.H. *The Norton Anthology of English Literature. Volume 2*. London : W.W. Norton, 1993.

⁴ Informace čerpány z: VŠETEČKOVÁ, I. *Feminismus v britské literatuře 18. století, se zaměřením na dílo A Vindication of the Rights of Woman Mary Wollstonecraftové a Northanger Abbey Jane Austenové*. [Diplomová práce.] Olomouc 2009. Univerzita Palackého. Katedra anglistiky a amerikanistiky. Vedoucí diplomové práce: Mgr. Ema Jelínková, PhD.

takového muže točit kolem vědeckých a filosofických témat, o kterých ona sama nic neví. Netroufala si překračovat hranice svých možností. Dokladem jejího kritického sebepojetí je úryvek z dopisu princovu korespondentovi:

„Domnívám se, že se mohu se vši ješitností pyšnit tím, že jsem ta nejnevzdělanější a nejneznalejší žena, jaká se kdy odvážila stát spisovatelkou.“⁵

Výrazně podceňovala své schopnosti, neboť se zařadila mezi největší intelektuálně založené ženy svého času. Vzdělání bylo v té době záležitostí mužů, ale při dobrých rodinných poměrech a finančních možnostech nebylo upíráno ani mladým slečnám. Jane obdržela na svou dobu kvalitní vzdělání. V sedmi letech doprovázela sestru Cassandru do internátní školy v Oxfordu, kde byla výuka přerušena z důvodu šířící se nakažlivé nemoci. Později pobývala i ve škole v Readingu. Většinu svých znalostí načerpala ale v domácím prostředí četbou a rozvíjením nadání ve výtvarné a hudební oblasti.

Hrdinkám románů přisuzuje stejný typ výchovy. V domácnosti byly vedeny ke své budoucí roli matky a na hlubší vzdělání se nepomýšlelo. Přesto je Austenová obdařila přirozenou inteligencí a nezávislostí. Rozvoj osobních dispozic pro ně znamenal jednak morální a intelektuální růst, ale také možnost získat uznání při duchaplných konverzacích na různých společenských setkáních. Z toho plynula vyšší pravděpodobnost, že naleznou vhodného manžela. Elizabeth Bennetová, jedna z ženských postav s nejvíce feministicky vyhraněným postojem, v románu *Pride and Prejudice* (1813, č. *Pýcha a předsudek*, 1946) kriticky poukazuje na nesmyslnost této hry a svou opozici proti zažité tradici dokazuje lhostejností ke hře na piano.

Hrdinky si přejí získávat nové vědomosti, a tak se vzdělávají četbou. Touží se podívat za hranice svého omezeného světa. Jedinou možností pro setkávání s lidmi z blízkého okolí pro ně představují společenské události. Ženy však byly závislé na mužské části rodiny, neboť od nich měla vycházet

⁵ MALETZKE, E. *Jane Austenová, životopis*. Jinočany : H & H Vyšehradská, 2009, s. 235, (přeložila Jana Zoubková)

iniciativa oficiálních představení a pozvání. Když do Longbournu v románu *Pride and Prejudice* přijíždí pan Bingley a jeho přátelé, tak jsou to právě otcové, kteří jsou vysláni, aby se s novým sousedem nejprve seznámili.

Nepokládalo se také za vhodné, pokud dívka cestovala sama nebo pouze v doprovodu neznámého mladého muže. Oba případy demonstruje Catherine Morlandová (1817, č. *Opatství Northanger*, 1983). Rozvažuje, zda-li je v mezích slušnosti vydat se na výlet na bryčce s Johnem Thorpem, bratrem její přítelkyně a dlouholetým kamarádem jejího sourozence. Ránu pro dobré mravy představuje rovněž její vyhnání ze sídla přátel v Northangerském opatství a vynucené cestování poštovním dostavníkem za tmy v ranních hodinách.

Naproti tomu hrdinové disponují značnou dávkou svobody. Cestují po rodné zemi či po světě, studují na univerzitách, určují si své profese a nejsou tolik omezováni společenskými konvencemi.

Odmítavý postoj proti patriarchálnímu uspořádání se v dílech Jane Austenové nevyznačuje radikálností. Snaží se ho zakrýt ironickými a humornými vyjádřeními. Ostré kritiky mužů se dopouští většinou jen jedny z nejzápornějších postav jejích románů. Příkladem je sebestředná, vychytralá a zrádná intrikářka Isabella Thorpová z románu *Northanger Abbey*, která se setkává s Catherine Morlandovou při pobytu v Bathu:

*„Oh! they give themselves such airs. They are the most conceited creatures in the world, and think themselves of so much importance! – By the bye, though I have thought of it a hundred times, I have always forgot to ask you what is your favourite complexion in a man.“*⁶

V dialozích s Catherine se Isabella nevybíravě staví proti mužům. Její mínění mnohdy hraničí s nadsázkou, která pravděpodobně vychází z neupřímné falešné povahy. Druhá část věty nakonec neguje její rozhořčení a odhaluje její povrchní zájem o muže, jak se můžeme přesvědčit i z jejího

⁶ AUSTEN, J.: *Northanger Abbey*. London : Everyman's Library, 1992, s. 31

počinání. Isabella vždy mluví a jedná jiným způsobem. Před muži i v dámské společnosti předstírá nezájem a nešetří kritikou na účet mužů. Jakmile se však naskytne příležitost, zřiká se svých zásad a s vidinou lepší nabídky k sňatku dokáže zradit přátelství i lásku bratra Catherine Morlandové.

Vzhledem k tomu, že dílo Jane Austenové bývá spojováno s tematikou feminismu, je rovněž příhodné zmínit se o tzv. druhé vlně feministické kritiky, která se přibližně od počátku sedmdesátých let 20. století obrací k tradici literatury psané ženami v 19. století. Zajímala se o literární analýzu děl, na nichž poukazovala na třídní, kulturní a genderové rozdíly, které zapříčinily nerovné postavení žen v patriarchální společnosti. Zařazení Austenové k tomuto proudu odborného zkoumání vyvolává rozporné diskuse, neboť někteří literární vědci nesouhlasí se správností označení této autorky jako feministické. Tvrdí, že je zavádějící přisuzovat feministické prvky tvorbě všech ženských spisovatelek zkoumané doby. Avšak myšlenky feminismu musí být nahlíženy v různých historických obdobích z různých hledisek, neboť souběžně s časem dochází ke změnám a vývoji jeho myšlenkového zaměření. Jisté je, že genderová problematika prostupuje všemi díly Jane Austenové a významně ovlivňuje dynamiku vývoje postav. Hrdinky hledají své místo ve společnosti a nakonec ho nalézají ve šťastném sňatku s mužem. Proto se autorčina kritika společenské a právní nespravedlnosti mezi muži a ženami může zdát smířlivá.

Mezi jedny z nejznámějších osobností feministické literární teorie patří Sandra Gilbertová a Susan Gubarová. Jejich společná práce *The Madwoman in the Attic* (1979) je považována za zásadní text druhé vlny feministické kritiky. Zabývají se zde rozborem díla Jane Austenové, ale také Mary Shelleyové, sester Brontëových, George Elliotové, atd. Všímají si zejména příběhů žen, jejich pozice ve společnosti, v níž přebírají dominanci muži. Spisovatelky podle nich do hrdinek promítají vlastní touhu přijmout strukturu patriarchální

tradice, ale zároveň ji chtějí také odmítnout.⁷ Dalšími známými kritičkami, zkoumajícími tvorbu Austenové z hlediska feminismu, jsou Mary Pooveyová či Margaret Kirkhamová, která přirovnává Austenovou k Wollstonecraftové. Obě ženy podle ní vycházejí z osvícenských, humanistických myšlenek a kladou velký důraz na význam vzdělání pro muže i ženy.⁸

V současnosti se feministická literární kritika v rámci díla Austenové zaměřuje na dříve tabuizovaná témata, jež zahrnují fyzické projevy náklonnosti, sexualitu a osobnější charakteristiky jednotlivých individualit. Nepřezírá ani sociální a genderové aspekty, které jsou s tvorbou Austenové neodlučitelně spjaty.

2.3. Úloha manželství

Problematika sňatků úzce souvisí s tématem předchozí podkapitoly. V dobách Jane Austenové se považovalo za nezvyklé, když se dáma rozhodla žít takzvaně na vlastní pěst či mimo rámec rodinného prostředí. Univerzitní studium, účast na politickém životě, možnost volby zaměstnání a profesní růst měly pro ženy v porovnání s dnešní situací povahu nedosažitelného snu. Díky finančně závislosti na svých rodičích a hlavní kariérou jejich života, kterou si mohly dovolit budovat, se stávalo manželství.⁹ Nelze se tedy divit přehnanému, až parodovanému úsilí paní Bennetové z románu *Pride and Prejudice* najít svým pěti dcerám vhodného manžela se slušným živobytím. Austenová dostatečně popsala vyhlídky neprovdaných žen svým výrokem: „*Single women have a dreadful propensity for being poor, which is one very strong argument*

⁷ viz MORRISOVÁ, P. *Literatura a feminismus*. Brno : Host, 2000, s. 80-81, (přeložili Renata Kamenická a Marian Siedloczek)

⁸ viz LOOSER, D. *Jane Austen and Discourses of Feminism*. [online]. New York: Palgrave Macmillan, 1995. [cit. 2011-3-14]. <<http://books.google.cz>>.

⁹ viz THE REPUBLIC OF PEMBERLEY. *Jane Austen Information Page*. [online]. c 2010 [cit. 2011-2-11]. <<http://www.pemberley.com/janeinfo/pptopic2.html#protofem3>>.

in favour of matrimony.¹⁰ Velmi dobře si uvědomovala praktičnost manželské instituce, kterou zvolila jako jeden z hlavních námětů svých děl. Prostřednictvím těchto témat se jí podařilo nepřímo vyjádřit kritiku společnosti uvrhující ženu do podřadného postavení.

Jako ironie se může jevit fakt, že sama spisovatelka se za svého života neprovdala. Prožila pár citových vzplanutí, ale nikdy se tato rodičí láska neproměnila v dlouhodobý vztah.

Poprvé pocítila hluboký cit k irskému příbuznému jedné z jejích kamarádek. Tehdy jí bylo dvacet let. Sňatku nebylo přáno, jelikož jejího nápadníka, Thomase Lefroye, čekalo dlouhé budování právnické kariéry. Jeho rodina by se sňatkem taktéž nesouhlasila. Od té doby ho Jane už nikdy nespatriila.

Ve vztazích jí nebylo přáno ani nadále. Při prázdninách v Bathu prožila citové dobrodružství opředené tajemstvím. Vše se zdálo být ideální až do doby, kdy její ctitel záhadně zmizel. Později se dozvěděla, že zemřel. Historikové a životopisci se dodnes přou, do jaké míry ji tato událost zasáhla a ovlivnila.

S motivem utrpení a odloučení v lásce se setkáváme například u *Anny Elliotové*. Hrdinka nejdříve odmítne nabídku k sňatku od jediného milovaného muže kvůli nátlaku své snobské kmotry Lady Russelové. Poté hořce lituje a prochází krušnými chvílemi. Román je však pouhou fikcí, a proto na rozdíl od reálného života se vše urovná a končí šťastným usmířením páru.

Jane Austenová projevila na svou dobu nevídaně značnou nezávislost a svobodného ducha také v další situaci podobné románovým zápletkám. V roce 1802 dostala první a poslední nabídku k sňatku od Harrise Bigg-Withera, příbuzného svých známých, u kterých často pobývala na návštěvě. Nejdříve zasnoubení přijala, ale přes noc si tento unáhlený krok rozmyslela. Hned další ráno narychlo odcestovala se sestrou Cassandrou. Jak později líčí v dopisech

¹⁰ THIERRY, A.E. *The Project Gutenberg eBook, Jane Austen, Her Life and Letters, by William Austen-Leigh and Richard Arthur Austen-Leigh* [online]. c 2007, [cit. 2011-2-11]. < <http://www.gutenberg.org/files/22536/22536-h/22536-h.htm>>.

neteři Fanny Knightové, nemohla by se nikdy vdát bez lásky, protože takový život by se rovnal největšímu utrpení:

„And now, my dear Fanny, having written so much on one side of the question, I shall turn round and entreat you not to commit yourself farther, and not to think of accepting him unless you really do like him. Anything is to be preferred or endured than marrying without affection.“¹¹

Ze slov Austenové pocítíme ducha revoltujícího proti dobovým zvykům a zásadám. Nabádá svou neteř, aby se příliš brzy nezavázala tak podstatným rozhodnutím, ale raději poslechla hlas svého srdce.

Podobné názory na soudobé hledání partnerů vkládá i do úvah nezávislé hrdinky Emmy Woodhousové v románu *Emma* (1814, č. 1982) nebo v tomto úryvku naivní postavě Catherine Morlandové v *Northanger Abbey*:

„If there is a good fortune on one side, there can be no occasion for any on the other. No matter which has it, so that there is enough. I hate the idea of one great fortune looking out for another. And to marry for money I think the wickedest thing in existence.“¹²

Nesouhlasí s uzavíráním manželství pro peníze. Nelíbí se jí, je-li sňatek pojímán pouze jako obchod s majetkem nebo jako způsob obohacení. Naopak jako největší zoufalství a ubohost hodnotí život bez lásky, která by podle jejich romantických ideálů měla být jediným důvodem vstupu do manželství.

Přátelství, respekt, úcta a vzájemný obdiv tvoří rovněž potřebný základ vztahů a Austenová si je toho plně vědoma. Nikdy nezobrazuje příliš vášnivá citová vzplanutí. Opovrhovala sentimentalismem a přehnaně emotivními výjevy. V románech Austenové se však objevuje nepřeborné množství postav, které výše zmíněné ctnostné atributy nepokládají za důležité a vytrvale hledají zámožné nápadníky, aby pozvedly svou životní úroveň. Nachází se tak často

¹¹ THIERRY, A.E. *The Project Gutenberg eBook, Jane Austen, Her Life and Letters, by William Austen-Leigh and Richard Arthur Austen-Leigh* [online]. c 2007, [cit. 2011-2-11]. < <http://www.gutenberg.org/files/22536/22536-h/22536-h.htm>>.

¹² AUSTEN, J.: *Northanger Abbey*. London : Everyman's Library, 1992, s. 115

v opozici vůči hlavním postavám s romantičtějšími ideály a působí jako zdroj konfliktů. Takto si počíná například již výše uvedená Isabella Thorpová (*Northanger Abbey*), která svým vypočítavým chováním, popíráním lásky, honbou za lepším živobytím, nakonec končí v samotě a opuštění blízkými přáteli.

Sňatek z rozumu a ne z lásky nakonec zvolí taktéž Charlotte Lucasová, nejlepší přítelkyně hlavní hrdinky románu *Pride and Prejudice*. Jejím vyvoleným se stává pan Collins, který se nejprve ucházel o její kamarádku Elizabeth Bennetovou z vypočítavých důvodů. Ta ho ale nebrala vážně, neboť se jí svým vystupováním jevil spíše směšný. Pro Charlottu znamená sňatek vysvobození z vyhlídek nelehké budoucnosti, která by na ni čekala jako na neprovdanou ženu. Sama o sobě tvrdí, že na romantickou lásku nevěří a ve svém věku hledá záruku klidného a bezpečného domova. Štěstí v manželství je záležitostí náhody a musí se o něj přičinit.

Mozaiku sňatků je nutné doplnit také o skandální případ Lydie Bennetové. Nerozumná mladá dívka propadá povrchnímu kouzlu nemorálního plukovníka George Wickhama a utíkají spolu od rodiny. Společenské ostudě se zabrání pouze tím, že Wickham přijme vysoký úplatek, aby se s dívkou skutečně oženil. Lydia se vrací domů jako hrdá mladá dáma, avšak čas ukáže následky jejího počínání. Láska založená pouze na fyzické přitažlivosti na obou stranách vyprchá. Lydia na konci příběhu tráví více času se šťastně vdanými sestrami na jejich honosných sídlech, zatímco Wickham si užívá radovánek v Bathu.

Austenová napříč svými díly zobrazuje důležitost opatrného a rozumného vybírání budoucích partnerů a partnerek pro manželství, ale i jakou váhu mají vlastní charakterové vlastnosti člověka na úspěch a pocit osobního štěstí v tomto svazku.

3. Prolínání reality a fikce

3.1. Rodinné zázemí

Po zařazení osobnosti a díla Jane Austenové do společensko-historického kontextu, který její tvorbu ovlivnil svými dobovými konvencemi a zvyklostmi, je nezbytné zaměřit pozornost na její nejbližší okolí. Na první pohled by se mohlo zdát, že nežila v prostředí příliš podnětném pro literární činnost, porovnáme-li její život s ostatními známými autory. Právě ale realita obyčejného života se stala pro její dílo rozhodujícím faktorem, který jí stále i u dnešních čtenářů románů z domácího prostředí zajišťuje velkou oblibu. Austenová byla nadána schopností nejen vyprávět poutavé a zábavné příběhy, ale dokázala také vytvořit poklidnou atmosféru, ve které spojuje skutečnost se svou vlastní fantazií.

3.1.1. Vztah k rodičům

Rodiče zaujímají klíčovou roli v rodinném prostředí jak v reálném životě, tak v románových osudech mladých hrdinek. Představují výchozí bod, minulost, od které se vyvíjejí budoucí události. Poskytují podmínky rozvoje člověka a určují povahu společenského setkávání především svým vlastním statusem.

Při čtení románů Jane Austenové je pro poznání hrdinek vždy důležité seznámit se s jejich primárním zázemím, abychom lépe poznali hlubší podstatu jejich jednání. Sama spisovatelka patrně pokládala tuto skutečnost za nezbytnou, neboť na začátku každého vyprávění poskytuje detailní, někdy až zdouhavé pasáže o rodinném zázemí hrdinek. Napříč svými díly tak vytváří

vskutku pestrou paletu mikroprostředí, což nás může dovést k otázkám, kdo vlastně byli její rodiče a jaké byly jejich vztahy.

Jane se narodila do početné rodiny reverenda George Austena a Cassandry Leighové. Otec pocházel z rodiny, již pokřivily dramatické vztahy, a matka naproti tomu z váženého rodu. Po svatbě se usadili nejprve na venkovské farnosti v Deanu a po šesti letech byl pan Austen pověřen správou fary ve Steventonu, čímž rodina získala společenskou úctu a respekt po celém okolí.

Mnozí literární historici se shodují, že Austenová zobrazuje rysy svých rodičů prostřednictvím Bennetových z románu *Pride and Prejudice* - rázná matka a otec vzdělaný, klidný, mírný gentleman, který s oblibou žertuje na účet pošetilosti své ženy a mladších dcer.

Narozdíl od Austenových Bennetovi pocházeli ze zcela opačných společenských vrstev. Paní Bennetová měla svůj původ v chudší rodině. Okouzila svého budoucího chotě mladistvým šarmem, ale o jejím věnu nemohla být řeč.

Pan Bennet a Janin otec vykonávali rovněž stejné zaměstnání. Austenová se často ve svých dílech inspirovala profesemi svých blízkých. Pan Austen pracoval na farnosti, a k tomu se staral o soukromou školu, kde vyučoval mladé chlapce. Měl pozitivní vztah ke vzdělání a vážil si inteligence stejně jako pan Bennet. Již od raného věku otec podporoval své děti v četbě, jelikož on i jeho žena byli horliví čtenáři. K tomuto účelu sloužila rozsáhlá knihovna. Románoví manželé a otci si také zřizují vlastní pracovny a místnosti, kde se mohou věnovat svým zálibám a odpočinout si od rušného rodinného dění. Pana Benneta můžeme často zastihnout, jak tráví čas v této oáze klidu a soukromí a pozorovat, jak se stává rozmrzelým, je-li vyrušován. Knihovna s bohatou a kvalitní nabídkou publikací znamenala pro mladé dívky toužící po poznání a rozvíjení vlastních vědomostí velkou příležitost pro sebevzdělávání.

Otec s dcerou spolu vycházeli ve vzájemné shodě, jak lze usuzovat z předchozích tvrzení. Jane pravděpodobně nebyla nejoblíbenější dcerou svého

otce, jak by tomu mohl nasvědčovat příklad Elizabeth Bennetové. Sledujeme-li její rodinný život, je zřejmé, že její výchova byla založena na absenci kritiky a tvrdých slov.

Románová tvorba Austenové naproti tomu téměř nikdy nepřináší příliš pozitivně ztvárněný vztah matky a dcery. Nemohla vycházet z osobních niterných zkušeností, protože vřelého mateřského citu se jí od mládí nedostávalo. Matka se starala o domácnost venkovské fary a potomky. Na její obhajobu je nutné zdůraznit, že nemohla mít příliš času nazbyt, neboť porodila celkem osm dětí. Austenová s oblibou vytvářela obraz takto početných rodin i ve svých dílech – v románu *Pride and Prejudice* se nám naskýtá náhled na život manželů Bennetových a jejich pěti dcer. Priceovi (*Mansfield Park*) vychovávají celkem osm potomků a Morlandovi (*Northanger Abbey*) dokonce nepředstavitelný počet – deset dětí. Poslední zmíněný román tvoří jednu z nejvěrnějších paralel s Janiným vlastním životem nejen vysokým počtem sourozenců, ale také profesí otce (farář), zázemím, povahou hrdinky, která se v mládí raději věnovala chlapeckým hrám.

Dnešní psychologové a sociální pracovníci by se však nepochybně vehementně bouřili proti tehdejšímu způsobu péče o děti. Žena si ponechala novorozeně po tři měsíce a potom ho poslala ke kojné, kde dítě strávilo první dva roky života. Tuto citovou deprivaci prožil každý potomek Austenových, s výjimkou prvorozeného syna. Výsledkem těchto praktik byl emocionální chlad a nedostatečně vyvinutá základní důvěra k matce.

Bližším zkoumáním vztahů mezi matkami a hlavními hrdinkami románů dojdeme k závěru, že Jane Austenová vskutku postrádala vzor mateřské lásky, a to se tudíž promítlo do její tvorby. Vytváří většinou pasivní lidská stvoření, jednající pošetile a ohrožující výchovu dívek svým špatným vzorem chování a opomíjením jejich pravých potřeb. Často je uvádí do společnosti příliš brzy, aby dívky brzy našly bohatého manžela. Taková unáhlenost předznamenává neštěstí v rodině, jako se stalo v případě liberální

výchovy Lydie Bennetové. Poznala společenský život již v 15 letech a stejně předčasně u ní došlo i k uzavření manželství.

V románu *Mansfield Park* Mary Crawfordová vede rozhovor na stejné téma - výchovu - která nebere zřetel na věk dívek a snaží se je příliš časně připravit na budoucí roli manželky. Odsuzuje tak špatné počínání matek, které svým dcerám nerozumějí a neposkytují jim vhodné příklady společenských způsobů:

*„Mothers certainly have not yet got quite the right way of managing their daughters. I do not know where the error lies. I do not pretend to set people right, but I do see that they are often wrong.“*¹³

Maryiny názory vychází z pozorování jisté slečny Andersonové, u které zaznamenala změnu k horšímu a nevhodnému chování po uvedení do světa bálů a veřejných setkání. Sama Mary ale nebyla vychovávána matkou, a tak její morálka je v průběhu děje zpochybňována.

Austenové se podařilo zachytit i paradoxní situace ve výchově, které se příliš nevzdalují reálnému životu. Některé matky nedokáží být nestranné a spravedlivé a čtenáři si mohou povšimnout, že jednu z dcer protežují. Zpravidla se jedná o ty nejmladší, které celá rodina rozmazluje. Paní Bennetová odpustí každý hřích své dceři Lydii. Paní Priceová (*Mansfield Park*) nadřazuje dceři Betsey, kterou svou výchovou zkaží do té míry, že toleruje její kleptomanské sklony.

Narozdíl od těchto nemorálních a beznadějných postav se lépe vyvíjejí, a více se daří těm hrdinkám, které nejsou středem zájmu rodiny a jsou pomyslně opuštěny a citově vzdáleny matkám. Bariéru mezi Elizabeth Bennetovou a matkou tvoří inteligence a pošetilost. Fanny Priceovou odděluje chudoba, kvůli které je svěřena do opatrovnictví bohatším příbuzným, a dívka se tak dostává do vyšších společenských vrstev a ztrácí své původní vazby na

¹³ AUSTEN, J.: *Mansfield Park*. London : Everyman's Library, 1992, s. 51

rodinu.¹⁴ Jistým způsobem i Catherine Morlandová pocítuje matčino neporozumění po návratu z pobytu v Bathu a u přátel v Northangerském opatství. Příčinou jejich odcizení se stává věkový rozdíl. Matka si neuvědomí, že mladá Catherine již stojí na prahu dospělosti a že se dostala do věku, kdy mohla potkat první lásku, která přináší radost i zklamání, a ovlivnila tak pochmurnou náladu její dcery.

V některých případech Austenová postavy matek do příběhů nezahrnuje a kvůli jejich předčasné smrti mladé hrdinky vyrůstají pouze pod vedením otce. Do takového prostředí zasadila život Emmy Woodhouseové (*Emma*) nebo Anny Elliotové (*Persuasion*). Mateřský cit se jim snaží více či méně úspěšně vynahradit nové opatrovnice. Jejich vztah ale spíše připomíná přátelství.

Porozumění v matce postrádá i Eleanor Tilneyová (*Northanger Abbey*): „*A mother would have been always present. A mother would have been a constant friend; her influence would have been beyond all other.*“¹⁵ Hrdinka touží po bezpečném zázemí a opoře, kterou v životě s bratry Henrym, Frederickem a autoritářským otcem generálem Tilneyem postrádá. Jejich matka zemřela před léty, a tak se cítí šťastná, když alespoň nachází přítelkyni v Catherine Morlandové.

Další východisko pro hrdinky ze skličujícího prostředí představuje manželství, ke kterému se obrací ve snaze o založení rovnocenného partnerství. U příkladu Eleanor Tilneyové se vskutku jednalo o jakési vysvobození, když ji její zámožný přítel požádal o ruku. Nejen že našla stabilní zázemí, ale urovnala se tím i rozjitřená rodinná atmosféra. Otec generál Tilney se poprvé za léta dcerou pyšnil. K jeho spokojenosti přispěla tím, že se zasnoubila s bohatým mužem, narozdíl od syna Henryho, který chtěl svůj život spojit s chudou Catherine Morlandovou.

¹⁴ Vztahy mezi matkami a dcerami se zabývá Shobhana Bhattacharji v úvodu k románu Mansfield Park: AUSTEN, J. *Mansfield Park*. [online]. Longman Study Edition. [cit. 2011-2-16] <<http://books.google.cz>>

¹⁵ AUSTEN, J.: *Northanger Abbey*. London : Everyman's Library, 1992, s.170

Jane Austenová, jak víme z předchozí kapitoly, zůstala svobodná do konce života. Byla odkázána na podporu své rodiny, přestože si svou spisovatelskou činností zajistila drobné peněžní příjmy. Po smrti otce v roce 1805 se s matkou a sestrou ocitly ve svízelné situaci a finanční tísní. Rodina Austenových vždy držela pohromadě, proto se o ženy postarala početná mužská část rodiny – bratři. Sourozenecké pouto vyvážilo míru formálnosti rodičovských vztahů, jak v reálném životě spisovatelky, tak i v románových příbuzenských svazcích.

3.1.2. Sourozenecké vztahy

Jane Austenová prožila šťastné dětství mezi svými šesti bratry a jedinou sestrou Cassandrou. Se všemi udržovala kladné vztahy po celý život a navzájem si poskytovali oporu ve svízelných i radostných okamžicích. Rodiče zaměstnávala péče a starost o několikačlennou rodinu, a tak sourozenci byli mnohem více odkázáni na sebe. Tento příbuzenský vztah často suploval nedostatečný rodičovský cit.

Podobným způsobem se Austenová snaží zachytit vztahy mezi sourozenci ve své tvorbě. Románoví hrdinové a hrdinky nalézají v sourozeneckých vztazích nejvýznamnější a nejvýraznější lidské hodnoty, které jim zprostředkovávají pocit přátelství, ochrany, bezpečí, jistoty a nebo jednoduše možnost mít se komu vypovídat z tíživých problémů.

Slouží také jako spojení s rodinou, nachází-li se hrdinka v cizím prostředí, jako je tomu u Catherine Morlandové, která se shledává s bratrem Jamesem v Bathu nebo u Jane Bennetové, která si dopisuje s Elizabeth během svého pobytu v Londýně. Důležitým informátorem o poměrech v rodině je ale zejména William Price. Navštěvuje svou sestru Fanny Priceovou u Bertramů, kteří se jí v dětství ujali a ona musela přerušit styky se svou vlastní rodinou.

Po letech se znovu setkává s bratrem Williamem a poznává, že vřelost sourozeneckého vztahu přes dlouhé odloučení navzdory času a vzdálenosti nevytizela, ba naopak je opět spojila dohromady a posílila. Když popisuje jejich potěšení ze vzájemné přítomnosti, Austenová vyjadřuje i své myšlenky o hodnotě sourozenecké lásky. Její tvrzení mohou být považována i dnes za univerzálně pravdivá:

„Children of the same family, the same blood, with the same first associations and habits, have some means of enjoyment in their power, which no subsequent connections can supply; and it must be by a long and unnatural estrangement, by a divorce which no subsequent connection can justify, if such precious remains of the earliest attachments are ever entirely outlived. Too often, alas! it is so.—Fraternal love, sometimes almost every thing, is at others worse than nothing.“¹⁶

V případě Williama a Fanny nedošlo k odcizení v průběhu let, kdy se neviděli. V žilách jim koluje stejná krev a spojují je společné vzpomínky z mládí, společné zázemí, ze kterého oba vzešli. Nepokouší se ale o idealizaci a připouští, že se někdy tyto vztahy nevyvíjejí příliš příznivě. Fannyina matka léta nekomunikuje se svou sestrou Lady Bertramovou, která se vdala do bohaté rodiny a vyšší společenské postavení ji oddělilo od předchozích vazeb.

Důležitý vliv na povahu sourozeneckého vztahu má i charakter člověka. Záporné postavy se starají jen o vlastní prospěch a nedbají na dobré mravní zásady. Neurvalý John Thorpe v románu *Northanger Abbey* vystupuje jako syn, který nerespektuje svou matku. Stejným způsobem se projevuje i jako bratr, který své dvě mladší sestry zahrnuje jen urážkami:

„On his two younger sisters he then bestowed an equal portion of his fraternal tenderness, for he asked each of them how they did, and observed that they both looked very ugly.“¹⁷

¹⁶ AUSTEN, J.: *Mansfield Park*. London : Everyman's Library, 1992, s. 240

¹⁷ AUSTEN, J.: *Northanger Abbey*. London : Everyman's Library, 1992, s. 39

Johnova hrubost k blízkým osobám přesahuje meze slušnosti, jak se domnívá sama hlavní hrdinka Catherine. Jeho chování je popsáno s ironickým odstupem, jak je u Austenové typické. Faktem ale zůstává, že John uznává jen své názory a jen sama sebe hodnotí jako dokonalého a všeznalého.

Z praktického hlediska se ale Austenová nemohla věnovat všem vedlejším postavám, které pojilo pouto sourozenectví, neboť vytvářela rodiny s velkým počtem bratrů a sester. Místo toho se soustředila na sourozenecké dvojice, které popisovala detailněji, což jí také dopomohlo k nastínění intenzivnějšího hlubšího vzájemného citu.

Zvážíme-li fakt, že inspiraci jí poskytlo její vlastní rodinné zázemí, které čítalo sedm sourozenců, tak můžeme Austenovou považovat jako zcela kompetentní pro tyto reflexe. Tehdy byla rodina uzavřenější komunitou. Proto hlavním místem pro vyhledávání a uzavírání přátelství se stávalo rodinné prostředí, které na spisovatelku mělo zásadní vliv. Jako důkaz nám slouží skutečnost, že si propůjčila jména svých blízkých pro postavy románů, přestože se vždy povahově nekryly.

James Morland v románu *Northanger Abbey* byl pojmenován po starším bratru Austenové, jehož lidé charakterizovali jako chytrého, spolehlivého a ochotného pomoci, což se shoduje i s románovým hrdinou. James Austen navíc zdědil i literární vkus po otci a svým působením ovlivnil formování a zaměření sestřina spisovatelského stylu.

V románech se můžeme také setkat s typem postav, které jsou modelovány jejím o osm let starším bratrem Edwardem. V životě ho potkalo štěstí, neboť si ho oblíbil majetný strýc Thomas Knight. Manželka mu nemohla porodit vlastního potomka, a tak k sobě zvali malého Edwarda na prázdniny. Později ho adoptovali, čímž mu zajistili slibnější budoucnost a chlapcově matce blažený pocit s vyhlídkou na zajištěné stáří. Byl jediným dědicem Knightových. Až na tato setkávání byla citová pouta s vlastní rodinou zpřetrhána. Sám si v dospělosti zvolil příjmení Knight.

Je zajímavé, že motiv adopce se vyskytuje v tvorbě Austenové hned dvakrát. Prvním příkladem je již nastíněný osud Fanny Priceové v románu *Mansfield Park*. Další případ užití tohoto motivu se nachází v románu *Emma*. Frank Churchill, chlapec vázaný na své rodiče, je nucen po smrti své matky vyrůstat se svým bohatým strýcem a tetou v Londýně. Jeho otec pan Weston neměl na vybranou, sám by syna neuživil a nezajistil by mu dostatečné vzdělání. Frank otce od dětství nenavštívil, protože si ho příbuzní majetnický přivlastnili. Dali mu i své příjmení a prohlásili za svého dědice.

Autorčinu tvorbu ovlivnil rovněž o čtyři roky starší Henry. Jane si ho nejvíce oblíbila pro jeho veselou, optimistickou povahu. Plně mu důvěřovala, což také dokazuje fakt, že mu dovolila podílet se na vydávání jejích knih. Lidé Henryho obdivovali pro jeho talentovanost, atraktivní vzhled a umění konverzace. Byl stejně schopný jako James, ale k dosažení cílů mu chyběla cílevědomost. V Londýně se vypracoval do postavení prosperujícího bankéře. Jeho firmou však otřásla krize a zbankrotoval. Později skončil v kněžském povolání. V románech Austenové se jeho jmenovcem stal například Henry Tilney (*Northanger Abbey*), se kterým se navzájem podobají příjemným vystupováním, kladným vztahem k sestře a i povoláním – oba pracovali jako faráři.

Inspiraci pro románové postavy přinesli i mladší bratři Francis a Charles. Oba nastoupili k námořnictvu a získali vysoké vojenské hodnosti. Nejmladší Charles byl Jane blízký svou vlídností a talentem bavit druhé. Některé jeho rysy promítla do postavy zkušeného a zcestovalého námořního setníka Williama Pricea, Fannyina bratra (*Mansfield Park*). Obraz života námořníků podává i v díle *Persuasion* skrze postavu kapitána Fredericka Wentworthe, který pochází z chudé rodiny, ale stejně jako bratři Austenové za napoleonských válek dosahuje povýšení.

Do tohoto bodu se rodinné poměry a vztahy Austenových zdají být bezproblémové, ale rouška ideální harmonie zakrývá některé utajené skutečnosti – jak prohlašuje Emma, hlavní hrdinka stejnojmenného románu:

„*There are secrets in all families, you know.*“¹⁸ V této souvislosti se často zmiňuje druhý syn Austenových – George. Trpěl epilepsií a mentálním postižením. Rodiče ho poslali do péče ke strýci, který byl postihnut stejným zdravotním znevýhodněním. Od té doby se o Georgeovi dozvídáme z rodinných záznamů velmi zřídka a i korespondence o něm mlčí.

V dílech Jane Austenové nalzáme několik postav dívek, které jsou oddané svým starším bratrům. Avšak jednu z nejdůležitějších a centrálních úloh v její románové tvorbě sehrávají vztahy dvou sester, do kterých se promítá vlastní cit Austenové k sestře Cassandře.

O dva roky starší sestra pro Jane znamenala největší životní podporu. Dívky byly k sobě vázány pevným poutem a hlubokým přátelstvím, které pro ně bylo zdrojem vřelejších emocí, než jakých se jim dostávalo od vlastní matky. Jane si bez své sestry nedokázala představit jediný den, proto jí už od dětství chtěla kamkoliv doprovázet. Paní Austenová vyjádřila nerozlučnost dcer těmito slovy: „*Kdyby se měla Cassandře uříznout hlava, trvala by Jane na tom, že bude sdílet její osud.*“¹⁹

Pokud se musely výjimečně jejich cesty na krátký čas rozdělit, tak stále zůstávaly v kontaktu prostřednictvím korespondence. Díky tomu se nám dochoval vzácný náhled do spisovatelčina života, přestože poněkud zcenzurovaný Cassandřiným zásahem po smrti Jane. Psaní dopisů tehdy sloužilo jako jediný způsob komunikace s blízkými při odloučení a cestování, proto Austenová zapojuje formu dopisů i do svých románů. Správné a sofistikované vyjadřování a kompozice byly vizitkou každého člověka. Dopisování nejčastěji v románech přisuzuje sourozencům.

V 18. století platil určitý vzor pro zobrazování postav sester – jedna z nich byla zápornou hrdinkou a druhá kladnou. Tato diferenciací měla sloužit

¹⁸ AUSTEN, J. *Emma*. London : Everyman's Library, 1991, s. 120

¹⁹ MALETZKE, E. *Jane Austenová, životopis*. Jinočany : H & H Vyšehradská, 2009, s. 37, (přeložila Jana Zoubková)

pro vykreslení jejich přesné identity a zvýraznění kontrastu mezi jejich charaktery. Jane Austenová nebrala ohled na tuto typologii, ani se nepokusila o mystifikaci sesterské lásky, jak trend diktoval na počátku 19. století.²⁰ Proslavila se svým originálním vyličením sesterství, které můžeme označit za společný znak všech jejích románů, neboť v každém z nich najdeme hrdinku, která má alespoň jednu sestru.

Stvořila dodnes nejznámější a legendární sesterské dvojice anglické literatury. Mezi nejslavnější sourozenecké spřízněné duše se počítají nejstarší sestry Bennetovy (Jane a Elizabeth) a sestry Dashwoodovy (Elinor a Marianne). Tyto páry se dále nedělí na kladné a záporné, ale autorka zvolila jiný úhel charakterového rozlišení. Hrdinky jsou typické tím, že jedna z nich se vždy rozhoduje na základě rozumových úsudků, druhá podle svých pocitů. Jedna vždy vykazuje mírný stupeň naivity a podléhá slabosti v kritických situacích. Druhá sestra má silnějšího ducha, který jí pomáhá překonat vlastní problémy a zároveň povzbuzovat ostatní a být oporou svému okolí. Obě procházejí citovým, milostným trápením, a každá se s ním vyrovnává jinak. Bolest a strastiplná cesta ke štěstí zpevňuje jejich vzájemný vztah.

Pro Austenovou proto znamenalo zaměření na sourozenectví, zejména pak na sesterské vztahy, šťastnou volbu z logického i psychologického hlediska. Zachycuje osudy hrdinek, které právě procházejí obtížnou fází dospívání či rané dospělosti. Snaží se nalézt svou identitu, smysl života a své místo v něm. Mladé dívky se častěji obracejí pro radu a porozumění ke svým vrstevníkům a nesvěřují se tolik svým rodičům. Tuto stránku lidského soužití se podařilo Austenové zachytit naprosto věrně.

²⁰ Informace byly čerpány z článku Dr. Leily S May, která vystudovala anglickou literaturu na kalifornské univerzitě v Berkeley (1994). V práci se zabývá vývojem obrazu sourozeneckých vztahů v 18. a 19. století v anglické literatuře a pozornost zaměřuje na sesterství v díle Jane Austenové.

MAY, LEILA S. *Philological Quarterly. Jane Austen's „schemes of sisterly happiness“*. c.2002, [cit. 2011-2-17]. <<http://www.highbeam.com/doc/1G1-126081238.html>>.

3.1.3. Láska k neteřím

Jane Austenová nečerpala inspiraci jen ze svých zkušeností se sourozenci, ale velmi si cenila dobrých vztahů se svými neteřemi a synovci. Byla vzornou a milující tetou a s oblibou vytvářela i tyto typy postav ve svých románech. Jane si obzvláště oblíbila neteř Fanny Knightovou (nejstarší dcera Edwarda) a Annu (Jamesova dcera z prvního manželství). S oběma se udržovala v kontaktu psaním dopisů.

Anna se svými blízkými příbuznými pobývala v mládí velmi často, protože její matka zemřela a James nemohl dívku utišit v jejím stesku. Stala se z ní komplikovaná osobnost přitahující k sobě problémy. Po otci zdědila literární talent, a tak se pokoušela psát vlastní díla. Ráda si nechávala poradit od své zkušené, nadané tety. Tvůrčí tipy byly nejčastějším tématem jejich korespondence. Jedna rada například zněla:

„Nepouštěj se na tenký led, piš o tom, co znáš. Nech Portmanovy klidně odjet do Irska, ale protože o tamějších zvyklostech nic nevíš, nejezdí raději s nimi.“²¹

Tento krátký úsek z dopisu Austenové může být považován také jako jedna z definic autorčiny tvorby. Vždy se držela zásady zobrazování jen té skutečnosti, kterou znala ze své zkušenosti.

Naproti tomu neteř Fanny se obracela na tetu s ryze dívčími srdečnými záležitostmi. Psaly si důvěrné dopisy s úpřímnými výpověďmi, nezakrývající žádná skrytá tajemství. Jane Austenová hovořila o Fanny jako o své druhé sestře. V posledních měsících života jí přinášel tento vztah, založený převážně na písemném styku, veliké duševní ulehčení od bolestí a utrpení. Toto neobyčejně silné pouto dokazuje i fakt, že neteř propůjčila své jméno hrdince

²¹ MALETZKE, E. *Jane Austenová, životopis*. Jinočany : H & H Vyšehradská, 2009, s. 219, (přeložila Jana Zoubková)

z románu *Mansfield Park*, avšak povahové rysy dívek z reálného a fiktivního světa se podle pramenů příliš nepodobají.

Obraz neteří a jejich příbuzenství ke strýcům a zejména tetám přispívá k dynamice děje v románech Austenové. Stejně jako v sourozenectví, tak i v tomto vztahu se hrdinkám dostává mnohdy více pochopení než u rodičů. Příbuzní často rozehrávají zápletky tím, že berou své neteře na cesty – například Gardinerovi nabízejí Elizabeth Bennetové, aby se k nim připojila a doprovázela je při cestování po Anglii. Paní Gardinerová představuje blízkého rádce Jane a Elizabeth v záležitostech prvních lásek. Společně s manželem pomáhá celé rodině v nesnázích, když Lydia uteče s plukovníkem Wickhamem do Londýna.

Postavu tety s kladným vztahem ke svým neteřím a synovcům představuje i Anna Elliotová (*Persuasion*). Pečlivě se stará o děti švagrové, která, přestože její chlapci onemocněli, si vynutila svou přítomnost na večeři pořádané rodinnými známými.

3.2. Trávení času

Austenová ve svých dílech pojednávajících o všedních dnech nemohla opomenout, jakým způsobem její postavy trávily čas. Zaměřovala se hlavně na vyšší společenské vrstvy, u nichž volný čas zabíral prakticky většinu dne. Příčinou takového na první pohled záhalčivého života bylo to, že příjmy venkovské šlechty plynuly z ročních rent.

Pracovní náplň výše postavených mužů představovala oficiální společenská setkání či vyřizování úředních záležitostí. S oblibou také často vyraželi na hony a dopřávali si jízdu na koních, jako tomu bylo v případě Johna Middletona (*Sense and Sensibility*). Některé postavy se ale bránily nečinnému životu, toužily po činnosti a nezávislosti. Jednalo se o příslušníky bohatých rodin, kterým bylo nicnedělání předurčeno rodinným původem. Příkladem tohoto rozporu je Edward Ferrars (*Sense and Sensibility*), který lituje, že nenásledoval své profesní sny.

Z románu *Pride and Prejudice* lze usoudit, že muži měli v oblibě rybaření, stejně jako pan Darcy s panem Allenem, který se svou ženou a neteří Elizabeth při své cestě na sever Anglie navštívil náhodně pana Darcyho v Pemberley. Majitel honosného sídla a rozsáhlých pozemků pak při jedné z procházek nabídl strýci slečny Bennetové, že by si mohli společně jít zarybařit.

Pro ženy neexistovalo příliš možností pro to, jak se uplatnit v nějakém zaměstnání. Měly povoleno volně se pohybovat jen v rámci rodiny. Samozřejmě záleželo na tom, v jakém prostředí žily. Jak uvádí Lynn Abramsová: „*Městské ženy možná zakoušely – pokud jde o zaměstnání – větší rozmanitost a často pracovaly v řemeslnických dílnách a v obchodě.*“²²

²² ABRAMS, L. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 47, (přeložila Eva Lajkepová)

Chod domácnosti zajišťovali služební a kuchaři, pokud si je rodina mohla dovolit najmout. Je zajímavé, že přese všechnu všednost, kterou Austenová zachycuje ve svých domácích románech, téměř nikdy nezastihneme postavy při běžných domácích činnostech, mezi které se počítá vaření, úklid, atd. Usedají-li ke stolu, aby společně povečeřely, pokrmy jsou již hotové.

Austenová ale nenechává své hrdinky zahálet. V textech můžeme nalézt několik zmínek o ručních pracích, kterými se ženy zabývaly. Catherine Morlandovou (*Northanger Abbey*), Fanny Priceovou (*Mansfield Park*) můžeme označit jako jedny z nejpracovitějších hrdinek, protože je nejčastěji pozorujeme zabrané do šití, k němuž je okolí také mnohdy nutí (nesnesitelná a hrubá teta Fanny Priceové – paní Norrisová).

Další příklad nám přináší pozorování pana Benneta: „*Observing his second daughter employed in trimming a hat...*“²³ Jeho druhá nejstarší dcera Elizabeth v románu *Pride and Prejudice* není typem ženských postav, které podléhají vrtochům marnivosti a úzkostlivě se starají o svůj vzhled. Elizabeth si upravuje svůj klobouk, neboť se chystá na společenskou událost – bál pořádaný u nového obyvatele Longbournu, pana Bingleyho. Elizabeth nevystupuje jako společenský outsider. Ví, co se líbí a co se právě pokládá za moderní. V době života Austenové se móda otevírala svobodnému pohledu, odkládaly se paruky, napodoboval se řecký styl splývavých látek, hluboce dekoltovaných šatů odhalujících více než předcházející sukně a korzety.²⁴

Zájem o módu se zvýšil a ženy rády procházely obchody nebo se kochaly pohledem do módních katalogů. Austenové se podařilo zachytit i tuto novou zálibu v rámci dialogů ženských postav, i když často vyznívají ironicky. Mnohé z nich pro své zaslepení novou nabídkou klobouků ani nevnímají, co jim druzí říkají (viz Isabella Thorpová v *Northanger Abbey*). Tematika módy a pečování o svůj vzhled se vyskytuje téměř ve všech románech, ale s

²³ AUSTEN, J.: *Pride and Prejudice*. London: Wordsworth editions Ltd, 1999, s. 5

²⁴ viz MALETZKE, E. *Jane Austenová, životopis*. Jinočany : H & H Vyšehradská, 2009, s.30, (přeložila Jana Zoubková)

nejmarnivějšími stvořeními se setkáváme v díle *Northanger Abbey*. Paní Allenová, blízká známá Catherine Morlandové, která manžela společně s dívkou doprovází do lázní v Bathu, vidí smysl života v šatech a upraveném zevnějšku:

*„Dress was her passion. She had a most harmless delight in being fine; and our heroine's entrée into life could not take place till after three or four days had been spent in learning what was mostly worn, and her chaperon was provided with a dress of the newest fashion.“*²⁵

Se vši laskavostí se paní Allenová ujala své svěřenkyň Catherine a připravila ji na první uvedení do světa společenských zábav. Nemohla ponechat náhodě její garderóbu, která odrážela vkus a postavení ženy.

Na bálech se setkávali lidé z blízkého i širokého okolí. Návštěvníci se tak mohli dozvědět novinky od svých přátel, ale získávat i nové kontakty. Většinou se jednalo o bohatší a vážené rodiny středních či vyšších vrstev. I sama spisovatelka milovala jako každá mladá dívka tanec. V tomto ohledu její rodina vyvíjela společenskou aktivitu. Pro románové hrdinky se venkovské plesy stávaly dlouho očekávanými událostmi, na které se s nadšením těšily. Často vyjadřují nutnost najít si dobrého tanečního partnera. Taneční schopnosti byly v tehdejší době velmi oceňované, jak vyplývá z promluv některých postav.

Pokud se ale právě nekonal žádný ples, tak se lidé setkávali při večerích pořádaných pro několik oficiálně pozvaných známých obyvatel ze sousedství. Takovým večerním posezením s přáteli se těšili například manželé Westonovi v románu *Emma*. Jejich popis nám umožňuje i náhled do zvyků a způsobů dodržovaných při těchto událostech. Ženy po večeři opustily mužskou část společnosti a odešly se samy bavit do jiného salónu. Pokud některý z mužů usoudil, že by večer mohl spět ke svému závěru, tak se také odebral do

²⁵ AUSTEN, J. *Northanger Abbey*. London : Everyman's Library, 1992, s. 10

místnosti, kde se ženy obvykle věnovaly konverzacím o životě, módě a vztazích.

I v dalších dílech nás Austenová seznamuje se způsoby zpestření programu návštěv. V rodině Bingleyových nebo ve společnosti lady de Bourghové v románu *Pride and Prejudice* se od běžné konverzace zábava přesouvá ke karetním hrám, jako byly například whist, loo²⁶, piquet. Záleželo na tom, čemu dával každý účastník přednost. Samozřejmě se našli i lidé, kteří neměli hraní karet v oblibě a raději se zabývali četbou. Časté téma hovorů románových postav představují právě knihy. Objevují se také mnohé odkazy na reálná literární díla.

Obliba hudby vzrůstala nejen při návštěvách. Hra na hudební nástroj vyplňovala podstatnou část volného času. Na začátku 19. století se zejména klavír stal symbolem doby a hodnot středních vrstev. Paul Johnson ve své knize uvádí, že nástroj dokazoval jejich kulturnost, zámožnost a váženost. Minimálně pět klavírů vlastnila komunita v Highbury, o kterých se Austenová zmiňuje v románu *Emma*. Hudební nástroj se stával komerčním artiklem, což dokazuje jeho snadnější dostupnost. Kolem roku 1815 stál dokonalejší model jen osmnáct liber a tři šilinky, včetně dopravy. Stejnou částku zaplatil Frank Churchill za klavír, který nechal tajně poslat slečně Jane Fairfaxové.²⁷

Austenová se také mohla pyšnit výjimečným hudebním talentem. Každé ráno brzy vstávala, aby cvičila hru na klavír. Nikdy ale nevystavovala svůj talent příliš na obdiv. Těšila se z této záliby sama v ústraní, bez posluchačů. Až později ráda zahrála a zazpívala svým milým neteřím a synovcům.

Hrdinky jejích románů taktéž uctívají hudbu. Postava dívky Marianny s romantickou duší v románu *Sense and Sensibility* vykazuje hlubokou zálibu ve hře na piano a zpěvu. Pilně cvičí rovněž mladší sestra Elizabeth Bennetové

²⁶ „Loo“ je stará karetní hra, při které se sázky platí do banku.

²⁷ viz JOHNSON, P. *Zrození moderní doby: Devatenácté století*, Praha : Academia, 1998, s.108 (z anglického originálu přeložila Petruška Šustrová)

(*Pride and Prejudice*). Mary však postrádá potřebný talent, a proto ohlasy na její hru a zpěv nejsou velmi příznivé.

Dívky se vedle hudby rády věnovaly také výtvarné činnosti. Sestra a neteře Jane Austenové byly obdařené tímto talentem, díky čemuž se nám dochovaly vzácné portréty slavné spisovatelky. Výtvarné nadání Austenová přisoudila i některým postavám. Namalovat obraz své přítelkyně Harriet Smithové se rozhodla například Emma ve stejnojmenném románu. Portrét chtěla přenechat panu Eltonovi, o kterém se domnívala, že se o Harriet uchází.

V dětství se Austenová společně se svými sourozenci bavila také vymýšlením dramatických vystoupení, které poté předváděla rodičům. Motiv nacvičování dramatické hry v domácím prostředí se objevuje v románu *Mansfield Park*. Pán domu, Thomas Bertram, opouští sídlo na dlouhou dobu a cestuje na ostrov Antigua, kde vlastní plantáže. Mezitím doma nastává chaos a každý zúčastněný se pečlivě soustředí na svou roli. Většina místností slouží pro nacvičování hry *Lover's Vows*²⁸. Hrdinky a hrdinové si vybrali takové role a vžívají se do nich s takovým úsilím, že nás zavádí k pochybnostem, zda nebyly napsané přímo pro ně. Například Edmund a Mary, kteří jsou do sebe zamilovaní, mají ve hře vystupovat jako pár milenců. Přípravy se zdají být tragikomedii samou o sobě a jsou přerušeny neohlášeným příjezdem pana Bertrama zpět domů.

Náplň dne a způsob trávení volného času také ovlivňuje prostředí, ve kterém člověk žije. Obyvatelé venkova byli více vázáni na setkávání mezi rodinami či na omezené prostředky zábavy v rodinném kruhu, zatímco města nabízela bohatší výběr aktivit, o kterých bude více pojednáno v následující části práce.

²⁸ Reálná hra z roku 1798, jejíž autorkou je Elizabeth Inchbaldová

3.3. Venkovský a městský život

Tvorbu Jane Austenové determinovalo nejen rodinné zázemí a osobnosti, se kterými se setkala během svého života, ale také fyzický charakter lokálního prostředí, ve kterém se stávala pozorovatelkou každodenní reality. Nepřinášelo to s sebou velké zdroje inspirací, neboť příliš necestovala a byla vázaná k domovu. Nepoznala rozmanitost krajiny v cizích zemích, ani ve své vlasti.

Za hlavní oblast její zkušenosti je považován venkov, kde strávila většinu svého života. Tato skutečnost se promítla do její tvorby tím, že také zasazuje rodiště a zázemí svých postav převážně na anglický venkov 18. a 19. století.

Austenová se narodila ve vesnici Steventon v hrabství Hampshire, kde v rodinném kruhu žila až do svých 26 let (1775-1801). Po osmi letech nestabilního života naplněného častým střídáním bydlišť a návštěvami příbuzných se vrátila zpět do rodného hrabství, tentokrát do Chawtonu. Jane měla velmi ráda domov na venkově pro jeho poklidnou atmosféru a možnost dlouhých procházek, které si dopřávaly i hrdinky jejích románů. Jako negativní stránku venkova vnímala chudobu. Oceňovala pohodlí a finanční zajištění, což se odráží i v tvorbě. Snila o životě v hrabství Kent, jak se zmiňuje v jednom ze svých dopisů sestře Cassandre: „*People get so horridly poor and economical in this part of the world that I have no patience with them. Kent is the only place for happiness. Everybody is rich there.*“²⁹ Tento úsek korespondence dokazuje, že spíše než po domech se stísněnými prostory a nízkými stropy Austenová snila o elegantních salonech a vybrané společnosti. Ale i v tomto ohledu se projevovala omezení daná lokálně ohraničeným prostorem venkova. Sousedství zahrnovalo jen několik málo rodin. Příležitosti pro společenská

²⁹ THIERRY, A.E. *The Project Gutenberg eBook, Jane Austen, Her Life and Letters, by William Austen-Leigh and Richard Arthur Austen-Leigh* [online]. c 2007, [c. 2010-10-5]. <<http://www.gutenberg.org/files/22536/22536-h/22536-h.htm>>.

setkávání upadaly do stereotypu. Stejné prostředí se odráží v jejich románech. Lze v nich pocítit jistou monotonnost venkovského života, ale pro tvorbu Jane Austenové to znamenalo spíše přínos:

*„Her interest is in human motive, the reactions of individuals to each other, and therefore a narrow social setting was ideal material for her. The small area of experience allowed closer analysis of recurring situations and types; she could deal with them with absolute accuracy by never stepping beyond the limits of her personal knowledge.“*³⁰

Omezené společenské prostředí jí umožnilo detailnější popis postav a dějů, které neopouštěly své zaběhlé stereotypy a nedostávaly se do neznámých situací. Zobrazuje vždy tři až čtyři rodiny žijící na venkově a jejich vzájemné interakce prostřednictvím návštěv a různých událostí. Postavy se věnují různorodým činnostem, jak bylo popsáno v předchozí podkapitole.

Harmonický klid venkova a jednotvárnost všedních dní narušuje téměř vždy nějaký nově přichozí soused či pozvaný příbuzný. Často se jedná o člověka pocházejícího z města, popřípadě z jiné oblasti Anglie. Je samozřejmé, že s sebou přináší jinou morálku, odlišný typ chování a nové způsoby. Od ostatních obyvatel ho někdy odděluje také společenské postavení. Tím je zvýrazněn například příjezd pana Bingleyho (*Pride and Prejudice*). Frank Churchill (*Emma*) je obdivován již dlouho před svým plánovaným setkáním s otcem po letech, kdy žil u příbuzných v Londýně. Vnáší do děje mnoho nových zápletek a společně se svou tajnou láskou, Jane Fairfaxovou (neteř další obyvatelky v Highbury – paní Batesové), obohacuje děj také o motiv tajemství a záhady. Skrývají své sympatie a společné zasnoubení. Když vše vyjde najevo, tak se hrdina, zpočátku velebený pro svou bezprostřednost a milé chování, ocitá v odsouzeníhodné situaci. Jeho morálka není tak bezchybná, jak se jevila dříve. Hlavní hrdince Emmě se na něm také nelíbila podivná

³⁰ GRMELOVÁ, A., GRMELA, J. *An Anthology of Criticism of the 18th and 19th Century English Novel*: Norman Sherry, The World of Jane Austen. Košice: Univerzita P.J. Šafárika, 1992, s.59

rozmařilost, když se Frank vydal na svém koni do Londýna jen za tím účelem, aby se nechal ostříhat. Emma ale žila ve svém vlastním světě s omezenými možnostmi.

Děj románu *Mansfield Park* významně rozehrávají sourozenci Mary a Henry Crawfordovi, kteří se stěhují do sídla v blízkosti Mansfieldského panství. Ztratili rodiče v dětství, a tak se se jich ujali jejich příbuzní. Henryho si oblíbil strýc – admirál Crawford, Mary naopak teta. Paní Crawfordová ale předčasně zemřela a pan Crawford si našel novou ženu do domácnosti. Přinutil tím svou neteř, aby odešla pryč. Situace se vyřešila tak, že Mary dostala nabídku od své napůl nevlastní sestry, dobrosrdečné paní Grantové, aby s ní sdílela společný domov. Henry jí doprovází a plánuje s nimi nějakou dobu také pobývat. Stávají se tak novými sousedy rodiny Bertramových, do jejichž stereotypního života vstoupí a podstatně ovlivní vývoj událostí. Ke konfliktům dochází kvůli jejich lehkovážné, až sobecké povaze, kterou částečně zavinila také nedostatečná výchova. Oba mají bohaté zkušenosti se životem a světem. Bez jejich zásahu by se román nerozvinul do takové dramatické šíře a nedosáhl by kritických okamžiků, ani šťastného rozuzlení.

Austenová se neomezuje pouze na vylíčení života na venkově a na nepřímé vlivy vnějšího světa na tento prostor prostřednictvím přivádění nových postav s obvykle nízkou morálkou. Někdy také dovolí svým hrdinkám vycestovat z rodného prostředí a poznat klady a zápory života ve městě. Mohou tak vidět místa odlišná od těch, co doposud znaly.

Samotné spisovatelce se naskytla tato možnost v roce 1800, kdy Jane a ostatní členy rodiny překvapilo oznámení jejich téměř sedmdesátiletého otce, že končí s prací na farnosti a přeje si odstěhovat se do Bathu. Doprovázela ho žena a obě dcery. Dům a faru zdědil nejstarší syn James. Jane nesla odchod z rodného domova, kde strávila více než polovinu svého života, velmi těžce. Město jí nikdy nepřirostlo k srdci. Hluk a shon jí nebyl blízký. Odrazilo se to také na stavu její mysli a osobních prožitcích. V tomto období vyvíjela literární

činnost jen velmi zřídka. Nemohla ani cvičit na klavír, který byl prodán před odchodem do Bathu.

Do lázeňského města Bath zavítaly i některé její hrdinky. Před odjezdem Catherine Morlandové (*Northanger Abbey*) autorka popisuje její všední život a staví ho do kontrastu s tím, co zažije v následujících šesti týdnech. Dívka je zpočátku fascinována leskem a ruchem městského prostředí. Zažívá najednou dny plné dobrodružství, zcela nepodobné jejím každodenním povinnostem v domácím venkovském prostředí:

„Every morning now brought its regular duties; — shops were to be visited; some new part of the town to be looked at; and the Pump-room to be attended, where they paraded up and down for an hour, looking at every body and speaking to no one.“³¹

Město nabízelo nepřeborné možnosti zábavy a příjemných aktivit k ukrácení dlouhé chvíle. Ve společnosti paní Allenové se vskutku nenudila. Procházely obchody s velkým výběrem zboží, prozkoumávaly ulice města a korzovaly po kolonádě. Paní Allenová působí komicky, když stále opakuje fráze vyjadřující lítost nad tím, že v cizím prostředí nikoho neznají. Mladá svěřenkyň jí ale vynahrazuje nedostatek společenské komunikace. Pozorují ostatní návštěvníky a obyvatele Bathu a často hodnotí jejich vzhled. Zpestření jim také přináší návštěva bálů a divadla. Hrdinka obdivovala město, kde mohla trávit dny příjemněji, ale když ho opustila, vůbec se jí nestýskalo.

V jednom z rozhovorů s Henrym Tilneym se dostávají k tématu srovnání života na venkově a ve městě. Catherine vyjadřuje svůj kladný vztah k městskému prostředí. Ve své rodné obci byla vždy spokojená, ale dny tam plynou pomalu a jeden je jako druhý. Henry naopak Bath neuznává. Na venkově lidé spíše tráví čas rozumněji. Po několika týdnech se prý lázeňské město stává nudným, a proto se nemůže vyrovnat Londýnu.

³¹ AUSTEN, J. *Northanger Abbey*. London : Everyman's Library, 1992, s. 14

Živá diskuse na podobné téma se vede také v románu *Pride and Prejudice*. Pan Darcy kriticky hodnotí uzavřenou a neměnicí se společnost na venkově, zatímco paní Bennetová mu oponuje. Zastává se své domoviny a porovnává ji s hlavním městem, které oplývá jen větším množstvím obchodů a veřejných prostranství. Pan Bingley dodává svůj názor, že kdekoliv se nachází, tam je spokojený. Tento bezproblémový vztah k oběma prostředím je ovlivněn jeho tolerantním charakterem. Ostrý spor matky a pana Darcyho urovnává Elizabeth, která se stydí za matčino neporozumění názorům jejich pyšného hostitele.

Austenová nepodává detailnější popisy Londýna, na rozdíl od Bathu. Hlavní město poznala jen letmo při návštěvách příbuzných. Později také často jezdila za svým bratrem Henrym, který se sem přestěhoval. Neviděla mnoho částí Londýna, proto bylo její vidění města omezené jen na několik míst. Vždy se zde kulturně vyžívala návštěvami divadel a uměleckých výstav.

Hrdinky jako Jane a Elizabeth Bennetovy (*Pride and Prejudice*), Marianna a Ellinor Dashwoodovy (*Sense and Sensibility*) v hlavním městě tráví delší dobu na návštěvě u příbuzných a známých, ale nedozvídáme mnoho informací o jejich zážitcích ve městě. Druhá dvojice dívek tam převážně navštěvuje přátele, obchody a zúčastní se také plesu.

Také v souvislosti s jinými postavami Austenová zmiňuje Londýn. Jedná se většinou jen o nepřímé líčení prostřednictvím konverzací. Hrdinové často musí v románech náhle opustit domov na venkově a cestovat do Londýna, aby vyřídili neodkladné záležitosti.

Lydie Bennetová utíká s Wickhamem do tohoto města poté, co se z ní a plukovníka Wickhama stává milenecký pár. Pod tlakem rodiny Bennetových se zde musí dát oficiálně oddat. Nerozumná dcera pak přijíždí s manželem domů. V dialogu s Elizabeth shrnuje své hodnocení pobytu v Londýně: „*If you'll believe me, I did not once put my foot out of doors, though I was there a*

fortnight. Not one party, or scheme, or anything. To be sure London was rather thin, but however the little Theatre was open.“³²

Byla pravděpodobně přinucena zůstat ve svém londýnském příbytku po celou dobu přípravy na svatbu. Město mohlo přinést zdroj nových svodů a stát se příčinou problémů. Dívka věděla, že tamější divadlo bylo otevřené, ale neměla možnost ho navštívit.

Město představuje místo zkaženosti, nebezpečí pro dobré mravy a setkáváme se zde se špatnými charaktery. Robert Miles tvrdí, že ve všech románech Austenové lze spatřit projev pohybu nebo napětí mezi venkovem a městem.³³ Hrdinky se dostávají do konfliktů nebo popřípadě rodinné prostředí je ovlivněno městskou morálkou. Poté, co dospějí k určitému bodu poznání a charakterové proměně, vrací se zpět domů na venkov. Ten je vyobrazen jako ideální místo míru a bezpečí, kde se vyřeší nakonec všechny problémy. Čtenáři se tak mohou těšit ze šťastného zakončení románových příběhů.

Diferenciace venkovského a městského prostředí má v románech Austenové podstatný vliv na osudy postav. Stejně jako fyzické prostředí se v nich významně odráží i společenská struktura doby, která bude přiblížena v další kapitole.

³² AUSTEN, J. *Pride and Prejudice*. London: Wordsworth editions Ltd, 1999, s. 213

³³ viz MILES, R. *Jane Austenová*. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2009, s. 73, (přeložila Jana Ogrocká)

3.4. Příslušnost ke společenské třídě

Anglická společnost konce 18. století a počátku 19. století se vyznačovala dělením na společenské třídy. Lidé si uvědomovali tuto společenskou hierarchii, ve které je status determinován původem, majetkem, příjmy, bohatstvím a ze které pak plyne přiřazování obyvatel k vyšším, středním a nižším společenským vrstvám. Tento historický fakt představuje další dobový kontext v tvorbě Jane Austenové.

Austenová náležela k vyšší střední společenské třídě, neboli venkovské šlechtě, v anglickém jazyce označované výrazem „gentry“. Její otec spravoval farnost, čímž si rodina zajistila společenskou úctu a respekt po celém okolí. Jak bylo již v předchozí podkapitole naznačeno, společenský okruh kontaktů byl omezen na setkávání mezi několika rodinami. Uzavřenost pramenila také z povahy příslušnosti ke třídě. Nebylo příliš zvykem vyhledávat přátelství a scházet se s lidmi s nižším nebo vyšším společenským postavením. Steventon, kde Austenovi žili, byl domovem dalších přibližně třiceti rodin, které tvořili pastevci, zemědělci obdělávající přilehlá pole nebo služební pracující u Austenových. Rodina se ale nesnažila přicházet do styku s venkovskými farmáři, pastevci, ani s místní aristokracií.

Původ Austenové se významně odráží v jejích dílech. Můžeme v nich nalézt velké množství hrdinů a hrdinek pocházejících z početné střední třídy, kterou znala nejlépe. Obecně v jejích dílech vystupuje jen málo postav s nízkým postavením, a stejně tak z řad aristokracie. K ní zaujímala pohrdavý postoj a vyobrazovala její záporné rysy, za které považovala snobství a nesmyslný, zahálčivý život.³⁴ Dojde-li tedy ke vzájemnému setkání vrstev, ústí vždy toto propojení v zásadní rozpor.

³⁴ viz MILES, R. *Jane Austenová*. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2009, s. 150-151, (přeložila Jana Ogrocká)

Aristokratické vrstvy v románech Jane Austenové reprezentuje například baron Walter Elliot (otec Anny Elliotové), který je velmi hrdý na svůj původ a dává to svému okolí znát. Nacházíme také ženskou postavu s aristokratickým původem – lady Catherine de Bourghovou (*Pride and Prejudice*), která pravděpodobně získala titul sňatkem s baronem. Pro lady Catherine jsou charakteristické nepříjemné panovačné postoje. Chce ovládat život všech lidí jí podřízených. Nesouhlasí s prolínáním společenských tříd prostřednictvím sňatků, když se například ohradí proti zásnubám svého synovce Darcyho a Elizabeth Bennetové. Obhajuje již léta sjednaný sňatek synovce a své dcery. Přitom uráží Elizabeth a vyjadřuje hrubé námitky:

„While in their cradles, we planned the union: and now, at the moment when the wishes of both sisters would be accomplished, in their marriage, to be prevented by a young woman of inferior birth, of no importance in the world, and wholly unallied to the family!“³⁵

Stejný konflikt nalzáme i v dalších románech, kde společnost a rozdíl v postavení vytvářejí tlak na mileneckou dvojici, brání jim v úmyslu spojit jejich životy a překonat odlišné původy. Lady Russelová (*Persuasion*) rozmlouvá Anně Elliotové sňatek s kapitánem Wentworthem, který by byl pod její úroveň, ale pár se nakonec šťastně shledává.

Ve stejnojmenném románu *Emma* zmanipuluje Harriet Smithovou, aby se zamilovala do pana Elliota, ale ta později obdivuje pana Knightleyho. S oběma muži není na stejné společenské úrovni, neboť její původ je neznámý. První jmenovaný se k ní po tomto zjištění chová velmi pohrdavě a dává jí najevo názor na své vyšší postavení tím, že ji přehlíží.

Výše příjmu a bohatství určuje životy hrdinů a hrdinek. Austenová se nerada zabývá příliš chudými postavami, jejichž příjem nečiní alespoň tisíc liber ročně. Takoví lidé postrádají na společenské významnosti, a tudíž i na

³⁵ AUSTEN, J. *Pride and Prejudice*. London: Wordsworth editions Ltd, 1999, s. 238

zajímavosti. Značně záleželo na tom, do jaké rodiny se jedinec narodil, což ovlivnilo jeho celý budoucí život.

Majetek a podstata dobré společnosti se však ne vždy vzájemně spojovaly, a tím docházelo ke konfliktům. V románu *Persuasion* nad otázkou původu roztímá Anna Elliotová a pan Elliot:

"My idea of good company, Mr Elliot, is the company of clever, well-informed people, who have a great deal of conversation; that is what I call good company."

*"You are mistaken," said he gently, "that is not good company; that is the best. Good company requires only birth, education and manners, and with regard to education is not very nice. Birth and good manners are essential."*³⁶

Tento úryvek ukazuje nejen jakou důležitost měl rodinný původ každého jedince, ale vypovídá také o tehdejších uznávaných hodnotách. Mezi Annou a panem Elliotem zde dochází k nedorozumění. Hrdinka hovoří o niterných, vnitřních rysech člověka, pan Elliot o okolnostech ovlivnitelných vnějším zásahem do struktury osobnosti.

Pozice ve společnosti a majetek nepředstavují vždy záruku náležitého, opravdového poznání druhých lidí. Jsou spíše posuzováni na základě svých činů. Malcolm Bradbury, který ve své eseji zaměřuje pozornost především na postavy v románu *Emma*, uvádí, co díky jednotlivým projevům v jejich jednání můžeme pozorovat:

*„...as they act we perceive that there are in the novel superior and inferior people in moral as well as social terms. The social order yields to the moral. The morally inferior people tend in fact to be socially high, to considerable dramatic effect.“*³⁷

³⁶ AUSTEN, J.: *Persuasion*. London : Everyman's Library, 1992, s. 148

³⁷ GRMELOVÁ, A., GRMELA, J. *An Anthology of Criticism of the 18th and 19th Century English Novel*: Bradbury M., The pattern of values in Jane Austen's *Emma*. Košice: Univerzita P.J. Šafárika, 1992, s.62

Hodnota společenského postavení nedefinuje kvalitu člověka. V mnohých případech společensky podceňovaní jedinci vykazují vyšší míru morálního jednání, než je tomu u již výše zmíněné šlechty. Důkaz této nepřímé úměrnosti nacházíme v rodině Martinových, o které snobská Emma nechce nic slyšet, zvláště ve spojitosti se vztahem pana Martina a její přítelkyně Harriet Smithové. Emma neuznává jeho venkovský původ a nepřeje si ani s lidmi z tohoto prostředí jakýkoliv kontakt. Její jednání se ale ukáže odsouzeníhodné a nesprávné. Pan Martin svědomitě plní své povinnosti, zůstává oddán Harriet a respektuje druhé.

Napětí v ději často pramení z podstaty odlišného společenského postavení. Mezi statusem a jednáním postav vyvstávají konflikty, z nichž nakonec vítězí pozitivní hodnoty, které jsou všeobecně uznávané dodnes.

4. Vývoj hrdinek v románech Jane Austenové

Osobnost Jane Austenové podstatně determinovalo rodinné a společenské prostředí, bez něhož by ve svých románech nevytvořila tak široké spektrum postav různých typů. Projektuje do nich své osobní zkušenosti, autobiografické rysy, které přispívají ke komunikaci mezi autorem a čtenářem. Obzvláště čtenářky pociťují v rámci tohoto postupu jakousi pospolitost, ozvěnu vlastního života. Austenová zachycuje postavy s touhami, chybami, ctnostmi, problémy i radostmi. Dokázala vypočítat obraz osobnosti, která v nás vzbuzuje „*klamný dojem, že lidé, s nimiž se setkáváme ve fiktivním světě, známe stejně dobře jako kohokoli jiného, snad stejně dobře jako sebe sama.*“³⁸

Postavy však nezůstávají staticky strnulé, ale vlivem domácího prostředí a společnosti, nezvyklých událostí, setkáváním se s novými lidmi se mění. Robert Miles ve své publikaci předkládá myšlenku Barbary Hardyové o vývoji postav: „*Iluze osobnosti ve fikci je závislá na tom, jak se postavy mění podle toho, v jaké se nacházejí společnosti.*“³⁹ Dále objasňuje v souvislosti s tvorbou Jane Austenové, že postavy, které nepodléhají proměně, spadají do kategorie karikatur nebo groteskních typů. Autorce poté slouží jako figury pro komické nebo satirické účely.

V předchozích kapitolách jsme pozorovali paralely spisovatelčina skutečného života s její tvorbou. Prostřednictvím všech těchto reálných faktorů se jí podařilo zachytit vnitřní i vnější život hrdinek v dynamickém rozměru. Prochází procesem učení pojímaným v netradičním smyslu. Neznamená to, že si zdokonalují své znalosti, ale učí se morálně pochopit podstatu světa, smysl života, svůj vztah k druhým lidem, etické principy a uznávané zvyklosti v historické době, ve které právě prožívají svůj příběh.

³⁸ MILES, R. *Jane Austenová*. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2009, s. 27, (přeložila Jana Ogrocká)

³⁹ Tamtéž, s. 28

Na začátku cesty se nacházejí v určitém stavu nevědomosti či mylné představy, která je v nich s nastávajícím konfliktem postupně vyvrácena. Často platí, že čím větší muka a trápení podstupují, tím dochází k hlubší proměně psychologie postavy.⁴⁰

Ve vypravěčském pojetí vývoje postav si můžeme povšimnout pohádkových motivů. V románech se střetává zlo s dobrem. Vždy se objevuje nějaká překážka, která brání hrdinkám v klidném trávení jejich všedních i nevšedních dnů. Musí ji samy překonat, aby dosáhly svých snů. Během zdolávání těchto životních zkoušek dostávají morální lekci a stávají se z nich moudřejší bytosti.

⁴⁰ viz MILES, R. *Jane Austenová*. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2009, (přeložila Jana Ogrocká)

4.1. *Sense and Sensibility*

4.1.1. Elinor Dashwoodová

Jane Austenová pracovala na svém románu *Sense and Sensibility* několik dlouhých let, než ho v roce 1811 nepředala svému nakladateli. Hlavní hrdinky vstupovaly do autorčina fikčního světa již roku 1795, kdy začala psát dílo *Elinor a Marianne*, které se stalo náčrtem pro budoucí zpracování dané látky. Název knihy napovídá, že v tomto románu se setkáme s dvojicí hrdinek. Za hlavní postavu se považuje Elinor Dashwoodová, do jejíhož vnitřního prožívání a psychických procesů nahlížíme po většinu děje prostřednictvím nepřímé řeči. Její starosti se ale téměř po celou dobu týkají mladší sestry Marianny, a proto se také ona dostává do pozice hlavní hrdinky a budeme se jejím osudem zabývat v další části. Nejprve však zaměříme pozornost na starší sestru, které je přisuzována abstraktní lidská vlastnost vyjádřená v titulu románu – rozum – díky níž se stává morální oporou svých blízkých. Austenová porovnává ne vždy čestné jednání ostatních postav s jejím příkladným chováním. V románu můžeme zřetelně vidět, jak se zde odráží střet názorů a hodnot přelomu 18. a 19. století. Autorka ve své vyvrážděnější hrdince promítá tradiční, praktické postoje, ve kterých doznívá vliv osvícenských myšlenek. Marianna je naproti tomu ztělesněním nové doby přinášející romantické ideály.

Austenová zobrazuje Elinor jako nepostradatelného člena rodiny Dashwoodových díky její schopnosti rozumného jednání a přemýšlení. Pan Dashwood umírá, a tak hrdinka nastupuje na jeho místo, rozhoduje v nutných záležitostech a řeší obtíže, které po jeho smrti vyvstávají. Truchlí nad ztrátou otce a prožívá hlubokou bolest. Přesto se snaží, aby ji chmurné pocity příliš neovládly a neobtěžovala smutkem své okolí. Matka a dcery se nacházejí ve finanční tísní, ale starší dívka si jako jediná uvědomuje závažnost situace. Starší bratr John Dashwood nedodrží slib daný otci, že se postará o své

nevlastní sestry a matku. Jedná pod vlivem své ženy, které záleží jen na vlastním prospěchu a je velmi nepříjemná ke svému okolí. Austenová zachytila realistickým způsobem skutečnost, že pomoc v době nesnází nepřichází z domácího prostředí, jež by se za takových okolností mělo semknout, ale od dobrosrdečných lidí, kteří se zachovají mnohem velkoryseji. Matka s dcerami nalézají nový domov, který jim nabídne John Middleton. Elinor brání rozmařilým přáním paní Dashwoodové a Marianny, které mají nesplnitelné představy o novém bydlení. Podle nich by mělo zajistit alespoň trochu nezbytného pohodlí a luxusu:

„But she could hear of no situation that at once answered her notions of comfort and ease, and suited the prudence of her eldest daughter, whose steadier judgment rejected several houses as too large for their income, which her mother would have approved.“⁴¹

Elinor nechává omezit počet služebných, uskrovnuje rodinné výdaje, jak je to jen možné. Hrdinka matku respektuje, ale převyšuje ji svou charakterovou a rozumovou vyspělostí. Povahově se paní Dashwoodová podobá spíše Marianně a má k ní také bližší vztah. Úsudků starší dcery si však váží a vždy vyslechne její rady.

Elinor je zdrženlivá v projevování citů navenek. Kvůli tomu ji její mladší sestra často kritizuje. Hrdinčina upjatost ovšem vychází ze snahy chovat se ke všem zdvořile a podle správných zásad chování. Liší se od mnohých postav Austenové, neboť hodnotí ostatní na základě kritického posouzení a nevytváří mylné domněnky podle prvních dojmů. Uvědomuje si, že lidé mají dobré i špatné stránky, proto k nim nepřistupuje s naivní důvěřivostí. Dokáže často správně předvídat a analyzovat jednání a myšlenky svých blízkých. Díky tomu zabrání mnohým společenským pokleskům svých sester Marianny a Margaret. Snaží se je neustále nabádat k vhodnému a slušnému vystupování a projevování úcty k lidem, kteří si ji zaslouží.

⁴¹ AUSTEN, J. *Sense and Sensibility*. London : Everyman's Library, 1992, s.13

Odměřenost byla zdánlivým obrazem Elinořina vnitřního života, neboť ve skutečnosti byla velmi citlivá. Zamilovala se do Edwarda Ferrarse, bratra své švagrové, kterého finančně podporovala jeho zámožná matka. Austenová se nesnažila vylíčit romantickou lásku prodchnutou silnou přitažlivostí, ale zobrazila cit založený na vzájemném obdivu a souladu povahových vlastností. K lásce hrdinka přistupovala rozumně, ale snažila se ji skrývat: „*Elinor started at this declaration, and was sorry for the warmth she had been betrayed into, in speaking of him.*“⁴² Marianna i matka se dohadovaly, že zamilovaný pár se již jistě zasnoubil. Elinor se tedy svěřila o svém vztahu k Edwardovi mladší sestře, se kterou si byly velmi blízké. Do jejich sourozeneckého vztahu Austenová promítá již výše zmíněnou vlastní náklonnost k sestře Cassandře.

V doprovodu rodinné známé paní Jenningsové sestry navštěvují Londýn. Marianna prožívá milostné trápení, neboť ji zklamala její první láska a hroutí se pod tíhou silných citů. Elinor se projevuje jako milující sestra, jež je ochotná vždy pomoci a stát nablízku. Čtenář najednou získává náhled do jejího nitra, ve kterém hrdinka bolestně soucítí se svou sestrou, jako kdyby se neštěstí přihodilo jí samotné.

Elinor rovněž nemá štěstí v lásce, jelikož se dozvídá od Lucy Steelové, že je tato dívka již několik let zasnoubená s Edwardem Ferrarsem. Hrdinka se snaží ovládnout emoce a dozvědět se skutečnou pravdu. Lucy na první pohled vypadá jako upřímné milé děvče, ale Elinor ví, že pod touto maskou se skrývá pokrytectví a přetvářka. Žárlí na Lucy, trápí ji objevená skutečnost, avšak chápe morální povinnost Edwarda dodržet slib manželství. Z toho vyplývá její další charakteristická vlastnost – smysl pro povinnost. Jedná čestně a neprozradí tajemství, které jí svěřila Lucy. Nechce tím také zasáhnout svou rodinu, a proto skrývá své trápení.

Již v tomto románu Austenová vytváří postavu snobského, přísného rodiče, který nutí svého potomka, aby se oženil (většinou se jedná o výše

⁴² AUSTEN, J. *Sense and Sensibility*. London : Everyman's Library, 1992, s. 20

postaveného muže) s ženou, která mu bude rovna společenským postavením a bude také oplývat finančními prostředky. Paní Ferrarsová si přeje, aby si Edward vzal bohatou slečnu Mortonovou. Když se však dozvídá o jeho zasnoubení se slečnou Lucy, zachází tak daleko, že jí mateřský cit dovolí zřít se svého syna. Jeho snoubenka si nakonec uvědomí, že by s ním nebyla šťastná, a tak je Edward oprostěn od závazků z minulosti a nic mu již nebrání, aby požádal o ruku svou lásku Elinor.

Ve spojitosti s tímto zjištěním hrdinka odhaluje své dlouhou dobu potlačované city a rozpláče se štěstím. Edwardovu nabídku přijímá bez zdoluhavého rozmyšlení, protože poprvé u ní zvítězí hlas srdce nad rozumem. Pár se musí vypořádat s arogantní rodinou Ferrarsových, ale postupně se všechny problémy urovnají. Paní Dashwoodová si nakonec také uvědomuje, jak hluboce Elinor křivdila a přezírala její trápení:

„She now found that she had erred in relying on Elinor's representation of herself; and justly concluded that everything had been expressly softened at the time, to spare her from an increase of unhappiness, ... She feared that under this persuasion she had been unjust, inattentive, nay, almost unkind, to her Elinor; - that Marianne's affliction, because more acknowledged, more immediately before her, had too much engrossed her tenderness, and led her away to forget that in Elinor she might have a daughter suffering almost as much, certainly with less self-provocation, and greater fortitude.“⁴³

Austenové se podařilo vyjádřit, jak někteří jedinci skrývají svá trápení a uzavírají se ve svém vnitřním světě, o jehož povaze nemají druzí ponětí, pokud záměrným sebeovládáním neumožňují jiným do něj nahlédnout. Dokonce nejbližší lidé často podléhají vnímání vnějších projevů a dochází k mylným úsudkům. V Elinorině osobnosti se nakonec spojil cit s rozumem, skutečné přání a sny byly naplněny. Hrdinka byla odměněna za předešlé oběti a charakterní jednání.

⁴³ AUSTEN, J. *Sense and Sensibility*. London : Everyman's Library, 1992, s. 343

4.1.2. Marianna Dashwoodová

V předcházející části již bylo zmíněno, že Marianna Dashwoodová tvoří sourozeneckou dvojici s Elinor, která zosobňuje rozumné jednání. Mladší sestra proto reprezentuje naprostý protiklad, jelikož se po většinu děje řídí výhradně svým citem. Austenová ji tak zařadila ke svým nejnaivnějším a nejmladším hrdinkám, které narazí na tvrdou realitu života a dospějí k poznání svých omylů, jako třeba Catherine Morlandová.

Rodinným prostředím této hrdinky jsme se zabývali již ve spojení s její sestrou. Zajímavé je, že Marianna byla druhou ze tří dcer Dashwoodových, ale často nám může připadat, že s ní bylo zacházeno jako s nejmladším opečovávaným potomkem či jedináčkem. Pozornost ke své osobě však přitahovala svou přecitlivělou a živou povahou, která v ní velmi starostlivou péči blízkých byla ještě více podporována.

Marianna je milá a inteligentní dívka, avšak vyznává romantické ideály, které ji zavádí k nerozumnému a často nepřiměřeně spontánnímu chování. Věří, že duchovní hloubka člověka se vyznačuje intenzitou jeho prožívání šťastných i bolestných okamžiků. Lidé by podle ní měli jednat v souladu se svými pocity, instinkty a následovat svůj vnitřní hlas. Kdo se neprojevuje stejně upřímně a otevřeně jako ona sama, toho Marianna považuje za chladného, vypočítavého a nehodného její pozornosti. Posuzuje druhé také na základě jejich vkusu, talentu, a přezírá tak opravdové hodnoty.

Mnohé z postav Jane Austenové se stávají oběťmi svých předsudků a Marianna je jednou z nich. Nespravedlivě odsoudila například plukovníka Brandona, který se do ní zamiloval. Nezajímal ji, neboť byl podle ní příliš starý na to, aby dokázal pociťovat lásku. Souviselo to také s jejím romantickým přesvědčením, že v životě člověk může zažít milostnou náklonnost pouze jednou. S matkou a Elinor vedou rozhovor, ve kterém Marianna vyjadřuje svůj názor, jak s věkem klesá schopnost citového prožitku, a tak je u starších dívek vyloučené, že se vdají z lásky. Pro ni to znamená něco nepředstavitelného:

„It would be a compact of convenience, and the world would be satisfied. In my eyes it would be no marriage at all, but that would be nothing. To me it would seem only a commercial exchange, in which each wished to be benefited at the expense of the other.“⁴⁴

Marianna vyjadřuje emancipované postoje samotné autorky, která nesouhlasila se sňatky uzavíranými na základě ujednání. Hrdinka sní o romantické lásce, jejíž představu si dávno vytvořila ve své fantazii. Také se domnívá, že její názory ji činí výjimečnou mezi ostatními postavami, které se konformně přizpůsobují společnosti a životním podmínkám. Chce vytěžit ze života co nejvíce, prožít ho naplno s vášní a odhodláním bez jakýchkoliv omezení. Proto se její postoj může jevit jako buřičský proti tradičním zvyklostem a povinnostem žen tehdejší doby.

Sestry také diskutují na téma peněz a bohatství. Obě jim přisuzují rozdílnou důležitost a nesdílí totožné názory. Mladší dívka zavrhuje materialismus: *„...money can only give happiness where there is nothing else to give it. Beyond a competence, it can afford no real satisfaction, as far as mere self is concerned.“⁴⁵* Marianna hodnotí peníze jako nepotřebné pro životní štěstí, které by mělo pramenit z jiných pohnutek. Elinor k penězům přistupuje z čistě praktického hlediska, neboť s nimi nakládá uvážlivě. Je si vědoma, že přináší jistou míru svobody a pohodlí. Marianna však sama svým chováním a promluvami dokazuje, že neumí žít bez luxusu, a proto i za jejími idealistickými názory se skrývá potřeba finančního zajištění.

Hrdinčina romantická povaha se také odrážela v jejím vztahu k přírodě na venkově. Oceňovala malebnost krajiny a velmi ráda chodila na procházky. Avšak i zde se projevila nerozvážnost jejího mládí, protože překážkou jí nikdy nebylo ani špatné počasí. Pokaždé, když se vydala za nepříznivých podmínek na čerstvý vzduch, mělo to neblahé důsledky. Při jedné takové vycházce se

⁴⁴ AUSTEN, J. *Sense and Sensibility*. London : Everyman's Library, 1992, s. 37

⁴⁵ Tamtéž, s. 87

svou sestrou Margaret pospíchaly domů, neboť začalo pršet. Marianna ale upadla a poranila si kotník. V tom okamžiku se jako šlechetný zachránce objevuje John Willoughby, který ji odnese v náručí do bezpečí domova. Hrdinka v něm vidí muže svých snů a její emoční roztržitost způsobí, že se do něj okamžitě zamiluje. Je šťastná, že našla člověka, který s ní sdílí stejné názory a záliby v hudbě a tanci. Oba rovněž spojuje lehkovážná povaha. Marianna jedná velmi naivně a nezodpovědně, protože si Willoughbyho hned po krátké známosti příliš idealizuje a věří všemu, co jí napovídá. Jejich vztah zachází tak daleko, že pobuřuje známé, kteří si všímají jejich důvěrnosti a otevřenosti. Všichni se dohadují, že ti dva musí být zasnoubení. Elinor nezklame její rozumný úsudek. Willoughbymu příliš nevěří a raději varuje svou mladší sestru, aby byla opatrnější. Marianna dokonce porušuje tehdejší společenské zásady. Cestuje sama s mladým mužem na jeho sídlo, aby si ho prohlédla. Dále také od něj přijímá jako dar koně, což se zdálo Elinor nevhodné jak z hlediska mravního, tak z hlediska praktického, protože se o něj její rodina nemohla postarat.

Nakonec se ukáže pravdivost Elinoriných obav, neboť Willoughby Dashwoodovy nečekaně opouští. Marianna podlehne prudkému žalu, který je naplněn stejnou vášní, jako její dřívější prožívání milostného citu. Ovlivní tím zásadním způsobem život rodiny, protože si vynucuje starost a stejné trpké prožívání její bolesti. Přeháněné utrpení na hrdinku ale vrhá stín sobeckosti. Zaobírá se jen vlastními strastmi a přezírá skutečnost, že i jiní mohou mít své potíže. Stále ale cítí naději, že se s Willoughbym setkají a vše dobře dopadne. Kvůli tomu také ochotně souhlasí, aby s paní Jenningsovou navštívila Londýn. Město ale nepřináší útěchu a opětovné vysněné shledání. Marianna naopak zjišťuje šokující pravdu o povaze Willoughbyho, kterého dostihly hříchy z minulosti. Oženil se s bohatší ženou, neboť měl finanční problémy. Zároveň se dozvídáme o jeho odsouzeníhodném činu, kdy svedl chudou dívku Elizu a nakonec ji opustil. Důkazy proti Willoughbymu jsou dostatečně přesvědčivé a zklamání velmi bolestné, proto Marianna poznává svou dřívější pošetilost,

naivitu a mýlku v charakteru druhých lidí. Najednou se z ní stává křehká a zranitelná dívka. Vnitřní konflikt ji tak zasáhne, že se dá přirovnat až k závažnému onemocnění. To ji ale skutečně postihne, když se při jedné z procházek nastydne, a potom zápasí o život.

Marianna se díky starostlivé péči uzdraví a vrátí se jí pevně zdraví, které symbolicky obnáší také vyléčení z jejích dětských fantazií a nezralých názorů na život: „...*I have nothing to regret -- nothing but my own folly.*“⁴⁶ K tomu jí dopomáhá zjištění, jak se po celou dobu Elinor vedle ní soužila kvůli Edwardu Ferrarsovi. Marianna se chce přiblížit vzoru své sestry a rozhodne se, že se změní a bude se více starat o potřeby druhých. Plánuje si pilné studium, které dříve zanedbávala. Dokonce si začíná uvědomovat, že společnost starších, podle jejích dřívějších měřítek ne tak extravagantních lidí, může být příjemná a zábavná. Najednou již nejedná podle svého citového založení, dívčích snů a přání, ale řídí se svým rozumem. Přizpůsobuje se společnosti, tradiční roli a povinnosti ženy. Oceňuje nyní moudrost a dobrosrdečnost plukovníka Brandona a přijímá jeho lásku. Je udivující, že nakonec dochází v jejím vnitřním životě k tak zásadní změně. Austenová popisuje její proměnu, pozvolna stupňuje své vlastní překvapení výčtem Marianniných dřívějších a nově přijatých zásad a nechává je vyznít v ironickém podtextu:

*„Marianne Dashwood was born to an extraordinary fate. She was born to discover the falsehood of her own opinions, and to counteract, by her conduct, her most favourite maxims. She was born to overcome an affection formed so late in life as at seventeen, and with no sentiment superior to strong esteem and lively friendship, voluntarily to give her hand to another! -- and that other, a man who had suffered no less than herself under the event of a former attachment, -- whom, two years before, she had considered too old to be married, -- and who still sought the constitutional safeguard of a flannel waistcoat!“*⁴⁷

⁴⁶ AUSTEN, J. *Sense and Sensibility*. London : Everyman's Library, 1992, s. 339

⁴⁷ Tamtéž. s. 365

Marianna si uvědomila povrchnost svých dřívějších úsudků, které se zakládaly pouze na vnějším pozorování, z něhož plynulo její nelaskavé chování. Austenová zachytila, kam až sahá únosnost svobodného, přespříliš romantického uvažování jedince a jaké následky může takové jednání mít. Hrdinka má zlomené srdce, ale je připravená se změnit. Chce spravedlivě hodnotit druhé na základě nově přijatých hodnot. Austenová chtěla ukázat, že jen díky nim může jedinec pokojně žít a začlenit se do společnosti, ve které vládne přetvářka, snobství a domluvené, výhodné sňatky.

4.2. *Pride and Prejudice* – Elizabeth Bennetová

První verzi románu *Pride and Prejudice*⁴⁸ začala Jane Austenová psát v roce 1796 – hned rok poté, co se věnovala náčrtu *Elinor and Marianne*. Mezi oběma romány můžeme nalézt podobnost – rovněž se zde vyskytuje sesterská dvojice s pevným sourozeneckým poutem. Hlavní pozornost však přitahuje protagonistka Elizabeth Bennetová, která ve své osobnosti spojuje nedostatky i ctnosti obou předchozích románových hrdinek. Je oproštěna od romantických ideálů, zakládá si na rozumném jednání, avšak nevyhne se ani nerozvážným předsudkům.

Elizabeth nám umožňuje nahlédnout do běžného života rodiny Bennetových, který není ochuzen o společenské události. Početná rodina pana a paní Bennetové zahrnuje pět dcer – Jane, Elizabeth, Mary, Catherine, Lydii. Toto mikroprostředí tvoří paralelu k autorčinu životu svým společenským postavením, povahou rodičů, ale i vzájemnými vztahy (viz kapitola 3.1.1. a 3.1.2.). Hlavní starosti pošetilé a povrchní matky se týkají hledání vhodných partnerů pro dospělé dcery a zaopatření věna. Po smrti otce by totiž fara, ve které žijí, byla přidělena mužskému potomku v nejbližším příbuzenském

⁴⁸ Původní název *First Impressions* byl před publikací v roce 1813 pozměněn.

vztahu. Tím by se stal pan Collins, přízemní a úlisný muž s vemlouvavými způsoby, který pracuje ve službách aristokratické Catherine de Bourghové. Hrdinčin příběh se odvíjí od tohoto prostředí, v němž dochází prostřednictvím náhodných osudových setkání k proměně jejího nazírání na společnost, jednotlivce a jejich hodnocení.

Elizabeth se právem stala jednou z nejznámějších, nejdiskutovanějších ženských postav románů Jane Austenové, neboť nepředstavovala tradiční hrdinku své doby. Nejvíce se přiblížila charakteru samotné autorky svou nezávislostí a inteligencí. Austenová o své nové hrdince píše v jednom dopise:

„Musím říct, že i já ji (Elizabeth) pokládám za jednu z nejvíce strhujících postav, které se kdy objevily v literatuře, a nevím, jak bych mohla být shovívavá k těm, kteří nemají rádi alespoň ji.“⁴⁹

Austenová si byla vědoma, že ne všem lidem budou lichotit výroky mladé slečny Bennetové. Její jazyk a promluvy často vyznívají kriticky, jelikož ráda ironizuje jednání jiných postav. Pro tuto vlastnost ji druhá část čtenářského publika přijímá pozitivně, neboť na ní obdivuje veselou povahu, upřímnost a geniální smysl pro humor.

Ironicky odpovídá na dotazy lidí, kteří se ji snaží společensky znemožnit před ostatními. Neobává se otevřeně kritizovat i příslušníky jiných tříd. Vyslovuje s oblibou a odvahou narážky na nedostatky druhých, ale zároveň si přeje zachovat úctu k těm, kteří se vyznačují inteligencí a dobrými mravy.

Pravděpodobně nejvíce si váží své starší sestry Jane pro její dobrosrdečnost, rozumnost a bezelstnost. Jediné, co sestře vytýká, je někdy až zaslepená důvěra k druhým lidem a naivní přesvědčení, že budou vždy konat dobro. Elizabeth je ale schopná se pro sestru obětovat a učinit cokoliv, aby jí byla na blízku, když je potřeba. Sesterskou oddanost dokládá situace, kdy

⁴⁹ MALETZKE, E. *Jane Austenová, životopis*. Jinočany : H & H Vyšehradská, 2009, s. 183, (přeložila Jana Zoubková)

hrdinka neváhala vydat se po deštivé noci do několik mil vzdáleného sídla pana Bingleyho, kam Jane den předtím zavítala na večeři. Návštěvu musela prodloužit, neboť náhle kvůli prochladnutí onemocněla.

Elizabeth se umí také zasmát sama sobě a vtipkovat o vlastní osobě, což je u ostatních postav v románu, s výjimkou jejího otce, věc zcela ojedinělá. V porovnání s její sestrou Jane jí zdravé sebevědomí nechybí. Pevná víra v sebe ale často přerůstá v tvrdohlavost, která je výrazným projevem negativní stránky její povahy.

Názory ostatních přijímá s kritickou podezřívavostí a odstupem. Nenechá si namluvit kdejakou pošetilost a nedůvěřuje všemu, co se vydává za uznávanou pravdu. Řídí se vlastním rozumem a věří v neomylnost své intuice. Hodnotí druhé na základě vlastních měřítek a porovnává je se svými představami o správném chování. Její zásady a způsoby nazírání okolí ale často selhávají, a tak musí sama dospět k poznání svých prohřešků ve vnímání charakterových vlastností. Do té doby její pozorování ale není bezchybné, a proto jí některé činy jiných přináší rozčarování.

Vyjadřuje své zklámání a nespokojenost se světem, která pramení z nestálosti lidských charakterů. Nerozumí podstatě jednání některých přátel a známých. Důvodem jejího rozhořčení je náhlý odjezd pana Bingleyho ze sousedství, aniž by se rozloučil a zanechal nějakou zprávu pro Jane, do které se zamiloval, jak se všichni domnívali.

Elizabeth také reaguje na svatbu své inteligentní přítelkyně Charlotty Lucasové s příbuzným rodiny Bennetových panem Collinsem. Namítá, že ti dva spolu nemohou být nikdy šťastní, když byl sňatek uzavřen pouze na základě dohody a výhod, které plynuly pro obě strany. Při posuzování jejich společné budoucnosti se ale mýlila, neboť novomanželé v průběhu příběhu částečně vykazují spokojenost s rodinným zázemím, které společně založili. Elizabeth ale věří, že úspěšné manželství může být pouze to, ve kterém partnery spojuje láska, a tak si snaží udržet své idealistické představy o vlastním určení budoucího života. V jejích postojích se odráží emancipace, jež

vychází převážně ze zkušeností získaných v nejbližším okolí. Vlastní rodiče jí přinesli poučení, jak důležité je posoudit a blíže poznat člověka, se kterým chceme sdílet život. Po letech se pan a paní Bennetová podobají spíše cizincům, kteří kromě záležitostí týkajících se chodu domácnosti nemohou nalézt společné téma hovoru.

Povaha a zmíněné názory Elizabeth Bennetové vedou k mnohým omylům, a připravují tak cestu pro její sebepoznávání a prozření. Postavou, která jí k tomu dopomáhá a společně s ní prochází procesem učení, je pan Fitzwilliam Darcy. Doprovází svého přítele, pana Bingleyho, a jeho sestry do jejich nového sídla v Netherfieldu. Účastní se venkovského bálu, kam zavítaly rovněž sestry Bennetovy se svou matkou. Společnost ho nejprve obdivovala pro jeho přitažlivý vzhled a vysoké peněžní příjmy. Chladným vystupováním ale většinu přítomných popudil.

Elizabeth by nepřijala úsudek většiny bez vlastního kritického zhodnocení skutečnosti. Navíc první setkání nebylo lichotivým začátkem jejich známosti. Pan Bingley Darcyho vyzval, aby ji požádal o tanec. Ten odmítl a zároveň přezíral city mladé ženy, když tvrdil, že nejhezčí žena v sále již tančí. Uznal jistou krásu v jejím zevnějšku, ale vyjádřil se ve smyslu povýšenosti, že ho Elizabeth není dostatečně hodna. Zanechal v hrdince nepříznivý první dojem, který ovlivnil její zaujatost vůči jeho pyšnému chování. Hrdinčina přítelkyně Charlotta Lucasová tvrdila, že u bohatých lidí s urozeným původem, jako v případě Darcyho, je pýcha ospravedlnitelná. Elizabeth ale namítá: „...*I could easily forgive his pride, if he had not mortified mine.*“⁵⁰ Slečna Bennetová sice pochází z nižší společenské třídy, neoplývá velkým bohatstvím, ale zachovává si svou hrdost, kterou nemá nikdo právo urážet jen proto, že je jí společensky nadřazený. Vztah Darcyho a Elizabeth je tedy poznamenán třídními rozdíly, ze kterých pramení vzájemné nepochopení. Ona pokládá

⁵⁰ AUSTEN, J. *Pride and Prejudice*. London: Wordsworth editions Ltd, 1999, s. 14

jeho pýchu za důsledek jeho společenského postavení a on se od ní zpočátku snaží distancovat kvůli prostému rodinnému prostředí, které ji obklopuje.

Elizabethiny společenské předsudky se utvrzují, když se setkává s plukovníkem Wickhamem, který zná Darcyho z minulosti. Navypráví jí lži o tom, jak se k němu zmíněný pyšný muž nespravedlivě a nečestně choval. Všechno jsou ale smyšlenky, které vznikly na základě jeho uražené ješitnosti, že mu nebylo dopřáno bohatství a výhod. Wickham má v sobě zvláštní osobní kouzlo, milou povahu, a navíc se pyšní atraktivním vzhledem, což nutí ostatní postavy, aby mu uvěřily. Je otázkou, zda Elizabeth byla skutečně zpočátku zamilovaná do plukovníka, protože sama to nepřiznala. Připouštěla jen jeho neobyčejnou fyzickou přitažlivost. Uvěřila hezké a na první pohled nevinné tváři Wickhama, a odsoudila tak nevýslovně nesnesitelné chování jejich společného známého mnohem ostřeji. Jak sama uvádí:

„I can much more easily believe Mr Bingley's being imposed on, than that Mr Wickham should invent such a history of himself as he gave me last night; names, facts, everything mentioned without ceremony. – If it be not so, let Mr Darcy contradict it. Besides, there was truth in his looks.“⁵¹

Povrchnost v úsudku, kterou odsuzovala na své matce a mladších sestřích, se nevyhnula ani hlavní hrdince. Opět se nechala zmást prvními dojmy, stejně jako tomu bylo v případě pana Darcyho.

Antipatie k Darcymu dosáhnou vrcholu, když se Elizabeth od jeho bratrance dozví pravdu o rychlém odjezdu panstva z Netherfieldu a náhlém přerušení kontaktu mezi Jane a Bingleym. Pýcha dovedla Darcyho až k odsouzeníhodnému činu, když přesvědčil svého přítele o chladných citech Jane Bennetové a nelákavé budoucnosti, jež by ho čekala po sňatku s dívkou, která pocházela z nižších poměrů než on sám. Paradoxně se ale sám zamiloval do Elizabeth a odvážil se jí navzdory nerovnocennému původu požádat o ruku. Místo radosti a šťastného přijetí ho ale čekalo tvrdé odmítnutí, které se

⁵¹ AUSTEN, J. *Pride and Prejudice*. London: Wordsworth editions Ltd, 1999, s. 59

rozvinulo až v ostrou vzájemnou hádku. Pocity, které mezi nimi byly dlouhou dobu potlačovány, se projeví ve své úplnosti. Elizabeth mu upřímně a otevřeně sdělila, co si o něm myslí:

„From the very beginning - from the first moment, I may almost say – of my acquaintance with you, your manners, impressing me with the fullest belief of your arrogance, your conceit, and your selfish disdain of the feelings of others, were such as to form the groundwork of disapprobation on which succeeding events have built so immovable dislike, and I had not known you a month before I felt that you were the last man in the world whom I could ever be prevailed on to marry.“⁵²

Její promluva dokazuje, jak od první chvíle bylo rozhodnuto o jejím názoru na pana Darcyho, čímž se předpokládá, že její úsudky se nadále nezměnily. Hrdina si myslí, že zasáhl její pýchu, a tak po marné rozeprání odchází. Elizabeth prodchnul hněv a zároveň velké překvapení, že se do ní zamiloval muž s takovou pozicí ve společnosti. Začínají se objevovat první známky pochybností, zda k němu nebyla příliš tvrdá. Vzpomene-li si ale na svou sestru, tak nelituje. Další den potká při procházce Darcyho, který jí napsal dlouhý dopis, v němž vysvětlil všechno jeho konání týkající se Bingleyho, Jane a Wickhama. Dopis znamená přelom v jejím chápání Darcyho povahy a konečně částečně prozírá, jak hluboce se mýlila:

„She grew absolutely ashamed of herself. – Of neither Darcy nor Wickham could she think, without feeling that she had been blind, partial, prejudiced, absurd.“⁵³

Cítí se pokořena a velice zahanbena, když se dozvídá pravdu a uvědomuje si nesmyslnost svého počínání. Styděla se za svou zaslepenost, předpojatost a nespravedlivost, kterou zapříčinila její marnivost a pošetilost. Rozumné uvažování a zdravý rozum ji tentokrát zradily a považuje to za neomluvitelné. Zaobírala se podrobně dopisem pana Darcyho, jehož

⁵² AUSTEN, J. *Pride and Prejudice*. London: Wordsworth editions Ltd, 1999, s.131

⁵³ Tamtéž. s. 141

prostřednictvím dospěla k sebepoznání a uznání vlastní nedokonalosti. Darcy by si za svou lásku zasloužil vděčnost, jeho celkový charakter by měl být ctěn, avšak Elizabeth nelitovala, že ho odmítla, neboť stále nerozuměla, k jaké proměně u ní došlo.

Z jejích hlubších úvah ale můžeme vyvodit, že se již v hrdinčině srdci rodí náklonnost k dříve odsuzovanému člověku. Trápily ji starosti o Jane, která přišla o lepší budoucnost s milovaným mužem kvůli pošetilému jednání své rodiny. Sama Elizabeth rozvažuje, zda-li by bylo vůbec možné, aby žila s Darcym. Můžeme se domnívat, že její postoje k materiální stránce života se proměňují, neboť její myšlenky se obracejí k bohatství pana Darcyho, k finančnímu zajištění, které jí teď nikdy nebude dopřáno.

Elizabeth na začátku příběhu hájila lidské hodnoty a názory, pro které si vážila svého otce. Byli si povahově blízcí a měli na věci stejný náhled. Robert Miles uvádí charakteristiku pana Benneta, ze které plyne zdůvodnění Elizabethina počátečního odmítání pana Darcyho: „*Pan Bennet obhajuje vnitřní hodnotu oproti hodnotě vnější: vnitřní cenu člověka oproti jeho pověsti.*“⁵⁴ V tomto hledisku tkvěl také rozdíl v charakteru obou mladých lidí. Darcy si při jejich seznámení všiml vnějších hodnot, jež pramenily z rozdílného společenského původu. Elizabeth zastávala vnitřní hodnoty, a proto došlo ke střetu nejen na základě kontrastu mezi střední třídou a aristokracií, ale také kvůli rozdílnému nazírání a hodnocení kvality života a druhých lidí.

Po osudném konfliktu si Darcy uvědomil, že se choval odtažitě a začíná chápat Elizabethino smýšlení. Hrdinka se neustálým pročítáním listu pana Darcyho naopak posunuje k poznání jeho hodnot. Závadí ji to k dalším omylům a neporozuměním, když se znovu setkávají.⁵⁵ S tetou a strýcem se náhodně dostali při svém putování po Anglii do blízkosti sídla Pemberley a její příbuzní si ho chtěli prohlédnout. Elizabeth myslela, že pán není přítomen. O to

⁵⁴ MILES, R. *Jane Austenová*. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2009, s. 116, (přeložila Jana Ogrocká)

⁵⁵ viz Tamtéž, s. 115

větší bylo její překvapení, když se tam všichni setkali. Elizabeth prožívala niterné napětí, neboť považovala svůj příchod na Pemberley za troufalý. Darcy je však velkoryse přijal a choval se k nim vřele jako k dlouholetým přátelům. Elizabeth těšila naděje, že se Darcy pravděpodobně změnil kvůli ní, ale na druhou stranu ji velmi trápila vzpomínka na tvrdé výtky, které mu vmetla do tváře při jeho vyznání lásky. Během návštěvy domu v Pemberley vidí okázalost a bohatství, jehož by mohla být součástí. Díky pochvalnému vyprávění služebné a vlivem těchto vnějších hodnot Elizabeth pociťuje stále silnější cit k Darcymu a dospívá ke stadiu zamilovanosti. Čtenáře tedy může šokovat, že hrdinka, kterou znali na počátku příběhu, se teď proměňuje a blíží se k oceňování bohatství, což také nakonec ovlivní její touhu vdát se za majitele Pemberley.

Na Elizabeth rovněž zapůsobí fakt, že se Darcy postaral o to, aby si Wickham vzal Lydii, se kterou utekl do Londýna. Potřebuje potvrzení Lydiiných výroků, a tak napíše dopis své tetě Gardinerové, která jí utajenou skutečnost odsouhlasí. Blízká příbuzná chápe pocity dívek lépe než vlastní matka a neváhá jim pomáhat s problémy v lásce. Doznává neteři, že pan Darcy není tak špatný, jak se o něm obecně tvrdí. Elizabeth díky tetině přispění proniká do jeho povahy a pociťuje nesmírný vděk za to, co pro její rodinu učinil. Pár musí překonat ještě společenskou překážku, kterou představuje Darcyho teta Catherine de Bourghová, která chce zabránit jejich sňatku (viz kapitola 3.1.6.). Při druhé žádosti o ruku Elizabeth synovce bohaté dámy neodmítá, a tak následuje šťastné rozuzlení, kdy se jejich změněné osobnosti pochopí ve své hlubší podstatě.

Hrdinka se naučila, že ne vše, co se jeví v prvních okamžicích poznávání jako špatné, musí ve skutečnosti znamenat zlo a důvod k odsouzení, neboť vždy záleží na úhlu pohledu, který může být velmi subjektivní.

4.3. *Northanger Abbey* – Catherine Morlandová

Roku 1798 začala Jane Austenová psát nový román, který nazývala *Susan*, avšak později hlavní hrdinku přejmenovala na Catherine. Příběh dokončila již o pět let později, ale publikován byl až po autorčině smrti v roce 1818 pod názvem *Northanger Abbey*. Proto řazení románů a pozorování proměny hrdinek ve spisovatelčině pojetí je problematické.

Hrdinka tohoto románu pochází z kompletního, dalo by se říci harmonického rodinného zázemí, které zahrnuje oba rodiče Morlandovy a jejich deset potomků. Hned z prvních stránek se dozvídáme o prostředí, ve kterém byla hrdinka vychována. Otec pracoval jako kněz, byl chudý, ale svým okolím respektován. Matka byla zaměstnána starostmi o chod domácnosti a péčí o děti. Byla prostou ženou s dobrou povahou. Snažila se domácí výchovou zajistit potomkům alespoň částečné vzdělání, ale výsledky nebyly často příliš pozoruhodné.

Následný popis vnitřního života hrdinky je jejím původem částečně obhájen, neboť při větším počtu sourozenců byla možnost jejího vzdělávání omezená. Austenová popisuje psychický i fyzický vývoj nejmladší a nejnezkušenější hrdinky svých románů Catherine Morlandové od jejích deseti let. Vzhledem i zálibami se podobala spíše chlapcům a ráda se zapojovala do her a aktivit společně s bratry. Nejevila ani známky mimořádné inteligence. Potřebovala vedení svých rodičů, aby se naučila novým poznatkům. Nebavila ji hra na klavír, a tak ji matka dále nechtěla trápit. Austenová ironicky a humorně popisuje den, kdy byl učitel hudby propuštěn, jako jeden z nejšťastnějších v Catherinině životě.

Navzdory lehkovážnosti, nekázní, divokosti vykazovala dívka také dobré povahové rysy, jako byla laskavost a mírnost k ostatním sourozencům. Autorka v úvodu sama přiznává, že Catherine svým prostým charakterem v dětství vůbec nepřipomínala hrdinku románů.

V patnácti letech u ní došlo ke změně, jelikož dospíváním se její povaha zženštila. Objevily se u ní první známky marnivosti, chtěla vypadat přitažlivě a toužila po plesech a společenském ruchu, který jí byl na venkově upírán. Začala číst knihy, které však postrádaly příběh a hlubší úvahy. Catherine jim nebyla schopná rozumět, neboť, jak jsme si již mohli povšimnout v případě jejího vzdělávání, nedokázala samostatně tvořit úsudky. Četba se pro mladou dívku stala zdrojem zábavy a dobrodružství, díky kterému často unikala do světa fantazie, jež se výrazně lišil od rutinního života ve skutečnosti. Střet prožívání a reality tvoří hlavní bod jejího vývoje. Snaží se nalézt způsob, jakým se propojuje fikční a reálný svět. Hledání ji často zavádí na scesti, protože jako nezkušená dívka neumí číst mezi řádky života, a tak přejímá vzory z okolí.

Autorka přistupuje k popisu hrdinky s ironií a humorem již při líčení jejího mládí, ale také v rámci její záliby týkající se čtení románů, jež celkové vyznění díla paroduje. Z ironie můžeme poznat i jakousi nevyzrálou a někdy až směšnou naivitu mladé Catherine. Věřila, že lidé jsou dobří a za jejich záměry se neskrývají skryté úmysly. Setkání s mnohými sobeckými lidmi jí ale toto přesvědčení vyvrací.

Podle Roberta Milese je román rozdělen na dvě části – satiru odehrávající se v Bathu a mravoličný román v druhé části, která se odehrává v Northangerském opatství, kde Catherine prochází psychologicky hlubokou zkušeností.⁵⁶ Lze tedy opět vidět příklad toho, jaké změny přinese protiklad venkova a města do osudu hrdinky. Díky sousedům, manželům Allenovým, získává možnost vymanit se ze zajetí všedních dnů a poznat kulturní a společenský život v Bathu (viz kapitola 3.1.5.). Učí se zásadám správného chování, i když do města nepřichází jako dívka s nedostatečným duchovním rozhledem. Snaží se aplikovat své venkovské mravní principy, ale ty jsou často nedostačující a ústí v pocit ztracenosti ve velkém městě a v myšlenkách lidí,

⁵⁶ viz MILES, R. *Jane Austenová*. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2009, s. 92, (přeložila Jana Ogrocká)

kteře potkává. Obdivuje Bath, i když po prvním bálu se u ní dostavilo lehké rozčarování, protože nikoho neznala.

Na dalším plese ale potkává pana Henryho Tilneyho, do kterého se na první pohled zamiluje. Austenová boří další hranice genderového striktního přístupu (stejně jako u ne příliš dívčích rysů v Catherinině mládí), jelikož tento hrdina se překvapivě vyzná v mušelínech a látkách mnohem lépe, než kterákoliv žena. Hovoří s ironickým podtextem, proto mu Catherine často přímo neporozumí, nebo je v rozpacích. Tilney ale po prvním setkání hned nepocítil hlubší cit, až postupně si uvědomoval, že se mu líbí dívčina upřímnost a lichotila mu její láska. Austenová s nádechem ironie zobrazuje dívčin rodící se cit:

„...no young lady can be justified in falling in love before the gentleman's love is declared, it must be very improper that a young lady should dream of a gentleman before the gentleman is first known to have dreamt of her.“⁵⁷

Autorka zde pravděpodobně naráží na tehdejší dobové mravy a zvyky, které muži přisuzují hlavní úlohu v rozhodování o citových vztazích, zda-li jim dají volný průchod, či je zavrhnou. Catherine rovněž skrývala svůj cit, a tak čtenáři i některé postavy románu se o něm dozvídají nepřímým prostřednictvím jejího jednání. Vždy vyhledávala přítomnost Tilneyho a často o něm hovořila.

V Bathu Catherine nalézá další přítelkyni, Isabellu Thorpovou, která pomáhá dívce nahlédnout do světa módy, stává se její rádkyní ohledně mužů a sdílí s ní zálibu v četbě gotických románů. Isabella ovšem knihy pojímá jen jako prostředek zpestření volných chvil, zábavu a nehledá v nich hlubší porozumění. Slečna Morlandová je vděčná a šťastná, že má v Bathu spřízněnou duši, a tak zpočátku nevěnuje příliš pozornosti Isabellině přehnanému zdůrazňování vlastních ctností, citlivosti a schopnosti učinit cokoli pro přátelství. Všichni Isabellu obdivují, dokonce i bratr James Morland, který se

⁵⁷ AUSTEN, J. *Northanger Abbey*. London : Everyman's Library, 1992, s. 19

rovněž dostaví do Bathu s Johnem Thorpem. Catherine přítelkyni pokládá za svůj vzor. Robert Miles tento fakt dokládá tím, že si hrdinka od ní a jejího hrubého bratra vypůjčuje prostý jazyk a způsob vnímání svého já, proto se v první části románu projevuje jako člověk bez nezávislé subjektivity.⁵⁸ Následně se často dostává do trapných či nejednoznačných situací, kdy váhá, jak by se měla správně zachovat. Do svízelných okamžiků ji nejčastěji přivádí John Thorpe svými bláznivými nápady. Catherine ho nevnímá jako zosobněnou slušnost, ale protože respektuje muže, udržuje k nim jistý odstup a netropí si z nich žerty, tak raději nic nenamítá:

„Catherine, after listening and agreeing as long as she could, with all the civility and deference of the youthful female mind, fearful of hazarding an opinion of its own in opposition to that of a self-assured man,...“⁵⁹

Pokorně a odevzdaně přijímá názory druhých, protože zastupuje typ žen, které si uvědomují svou povinnost a podřazenost k mužům. Zároveň se v tom odráží i její mladická nezkušenost. Lze si však povšimnout jejího posunu k samostatnosti v uvažování, když si začíná uvědomovat vypočítavost Isabelly. Přítelkyně se nejprve zasnoubí s jejím bratrem a potom svádí jiné. Míru Catherininy tolerance přesahuje také Isabellino nespravedlivé obviňování a výčitky, když se hrdinka s ní, Jamesem a Johnem nechce účastnit výletu na bryčce. Nerozumné jednání přítelkyně jí otevírá oči a uvědomuje si její špatné charakterové vlastnosti:

„Catherine thought this reproach equally strange and unkind. Was it the part of a friend thus to expose her feelings to the notice of others? Isabella appeared to her ungenerous and selfish, regardless of everything but her own gratification.“⁶⁰

⁵⁸ viz MILES, R. *Jane Austenová*. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2009, s. 96, (přeložila Jana Ogrocká)

⁵⁹ AUSTEN, J. *Northanger Abbey*. London : Everyman's Library, 1992, s. 38

⁶⁰ Tamtéž, s. 89

Isabella pouze Catherine manipulovala a vypočítavě si ji předcházela, aby dosáhla svých cílů. Hrdinka se ale díky kladnému vzoru Henryho Tilneyho začíná oprošťovat od Isabellina špatného vlivu a přátelí se více s tímto mladíkem a jeho sestrou Eleanor. Tilneyovi ji přijímají srdečně a vždy jsou potěšeni, mohou-li ji uvítat ve svém domě. Catherine se zdá neuvěřitelné, že takto vážení lidé ji zahrnují do svého rodinného kruhu. Nejvíce je překvapivá náklonnost pana generála Tilneyho, otce dvou zmíněných sourozenců. Na základě mylných informací si o Catherine vytvořil představu bohaté dědičky zámožných příbuzných. V důsledku toho mu není zatěžko, aby pozval Catherine do jejich Northangerského opatství. Dívka s radostí přijímá, neboť stráví se svými blízkými přáteli několik dalších týdnů a navíc bude mít možnost strávit dny v sídle, které připomíná místa jejích oblíbených románů a svět jejích fantazijních představ.

Pan Tilney také neustále činí narážky, které vyznívají ve smyslu, že by se dívka mohla stát Henryho ženou. Oba to do jisté míry zaráží a zahanbuje, když se takto generál chová. Catherine si není jista, zda si vůbec zaslouží takovou pozornost. Byla si vědoma toho, že Tilneyovým není rovna z hlediska společenského postavení, ani svým vzděláním. Eleanor ani Henry tomu nepřikládali žádnou váhu a přijímali mladou přítelkyni na základě poznání jejích kladných vlastností. Henry navíc na dívku působil jako průvodce na cestě k sebepoznání, k přechodu od váhající hrdinky k samostatnější osobnosti.

Při změně fyzického prostředí vždy dochází k posunu ve vývoji postav, neboť nová místa s sebou přináší nové zkušenosti a zážitky. Northangerské opatství představuje pro Catherine důležitý bod v jejím vnitřním procesu učení, neboť se zde prolnula skutečnost s fiktivními obrazy v její fantazii. Henrymu připadala hrdinčina posedlost gotickými hrady a kláštery směšná, proto jí svůj domov a pokoj, ve kterém měla dívka pobývat, vylíčil jako záhadné místo podobné těm, o kterých tolikrát četla. Catherine našla paralelu mezi jeho vyprávěním a skutečným prostorem, proto zažívala napětí a vytvářela si nereálné představy o opatství a jeho obyvatelích. Nejdříve prozkoumávala

nábytek ve své komnatě, poté došlo až k nesmyslnému vnitřnímu přesvědčení a obvinění pana generála Tilneyho z vraždy jeho ženy a matky sourozenců Tilneyových. Choval se k ní sice mile, ale Henry i Eleanor byli v jeho přítomnosti zaražení a celkově pan Tilney působil dojmem přísného otce. Catherine ale zašla daleko za hranice svých představ a svěřila svou domněnku Henrymu. Mylné obvinění jí bylo vyvráceno a syn pana Tilneyho ji napomenul, že se příliš zaobírá nereálnými, dětinskými, až pošetilými nápady. Catherine došla k poznání, v jakém klamu žila:

„The visions of romance were over. Catherine was completely awakened. Henry's address, short as it had been, had more thoroughly opened her eyes to the extravagance of her late fancies than all their several disappointments had done. Most grievously was she humbled.“⁶¹

Vše špatné je ale vždy pro něco dobré, a proto tato příhoda hrdince přinesla morální ponaučení, jejímž zprostředkovatelem byl Henry. Dívka se za své hloupé myšlenky hluboce styděla, a proto se rozhodla, že od té doby bude jednat a činit úsudky pouze na základě svého nejlepšího vědomí a zdravého rozumu. Pochopila rozpor mezi fikcí a skutečností, ale také viděla nutnost oddělovat tyto dva světy, jak ve svém vědomí, tak v reálném životě. Henry se k ní zachoval velkoryse a neprojevil hněv ke smyšlenkám mladé dívky, ba naopak se k ní choval ještě pozorněji. Lze také zpozorovat, že se hrdinka již zcela vymanila z vlivu Isabelly. Bratr James jí poslal dopis, v němž sestře oznamoval, že zrušil zasnoubení se slečnou Thorpovou. Catherine je nešťastná kvůli svému bratrovi, ale podotýká, že ji ztráta přátelství nezasáhla tak hluboce, jak by se mohlo předpokládat.

Hrdince však po závažném zjištění a změně v přemýšlení není stále dopřán klid. Jednoho večera, když Henryho právě odvolaly povinnosti na jeho vlastní sídlo, se vrací generál Tilney domů a Catherine je oznámeno, že musí opustit Northangerské opatství. Dívka odchází z domu Tilneyových bez

⁶¹ AUSTEN, J. *Northanger Abbey*. London : Everyman's Library, 1992, s.188

vhodného rozloučení a bez jakéhokoliv vysvětlení příčiny tak náhlé změny v generálově náklonnosti. Catherine cestuje brzy ráno sama poštovním dostavníkem, což dovršuje její samostatnost. Domů na venkov přijíždí naprosto vyměněná. Lze zpozorovat, že je již vyspělejší osobností, než jakou byla na počátku příběhu. Nezajímaly ji tajuplné romány a nebyla tak veselá a pracovitá.

Nešťastnou láskou ale příběh nekončí a hrdinku brzy navštíví Henry Tilney. Vypověděl jí o důvodu tak nešlechtného jednání svého snobského otce, který si celou dobu myslel, že je slečna Morlandová velmi bohatá a urozená. Naštěstí Henrymu nezáleží na penězích a společně s Catherine se přidávají k románovým párům, které i přes odpor svého okolí překonávají hranice společenského rozdělení. Ctnost a láska vítězí nad pragmatickým pojetím života šlechtické vrstvy a společenskými předsudky.

4.4. *Mansfield Park* – Fanny Priceová

Příběh Fanny Priceové se podstatně liší od osudů ostatních románových hrdinek Jane Austenové, neboť její život nemohl být naplněn vzpomínkami na šťastné chvíle v rodinném kruhu. Vážný tón románu částečně ovlivňuje samotná pesimistická povaha hrdinky, ale zároveň způsob a prostředí, ve kterém byla vychovávána. V tomto díle vyvstávají otázky rodinného vlivu pravděpodobně v nejvyšší míře. Důvod tkví v tom, že hrdinka je vytržena z chudých poměrů domácího zázemí a ve věku deseti let začíná nový život u tety a strýce Bertramových na jejich honosném Mansfieldském panství. Je obklopena luxusem a bohatstvím, ale její srdce touží po jiných hodnotách, než po materiálním zajištění.

Potřebovala soucitnou a vřelou oporu, kterou ve svých dospělých vzorech nenacházela. Strýce Thomase Bertrama se pro jeho přísnost spíše obávala. Teta se příliš neprojevovala, byla pasivní ženou, která se vždy raději

přizpůsobila svému manželovi. Dále s nimi žila nesnesitelná teta Norrisová, která Fanny neměla v lásce a chovala se k ní velmi nesmlouvavě. Ve výsledku získáme ne příliš příznivý obraz místa, kde Fanny vyrůstala. Příbuzní si nevšimli jejích dětských potřeb a potlačovali je. Postrádala mateřskou lásku a vzor správného, taktního ženského jednání:

„She had neither sympathy nor assistance from those who ought to have entered into her feelings and directed her taste; for Lady Bertram never thought of being useful to anybody, and Mrs. Norris...seemed intent only on lessening her niece's pleasure, both present and future, as much as possible.“⁶²

Láskyplné jednání obě tety přenechávaly Julii a Marii, Fannyiným sestřenicím. Obě dívky si nové členky rodiny taktéž nevšimaly a nezahrnovaly ji do svých her, spíše se jí posmívaly. Jejich bratři Tom a Edmund naproti tomu k neznámé sestřenici zaujímalí lepší vztah. Edmund se stal Fannyiným ochráncem a nejlepším přítelem. Pomáhal jí přizpůsobit se novému domovu a nalézt alespoň trochu přívětivého lidského citu. Fanny svého bratrance za jeho dobré skutky milovala a velmi si ho vážila. Představoval pro ni největší životní oporu a ona ho za vše, co pro ni kdy učinil, až se zaslepenou vděčností zbožňovala. Svou lásku k němu ale musela tajit, což jí přinášelo mnoho strastiplných chvil, zejména když se Edmund zamiloval do jiné ženy – nově příchozí sousedky Mary Crawfordové (viz kapitola 3.1.5.). Austenová ale Fanny v románu spojuje s kvalitami jako je vytrvalost, trpělivost a věrnost. Jako jediná mezi ostatními postavami, které charakterizuje nestálost, pociťuje lásku již téměř od začátku příběhu a také si ji uchovává až do doby, kdy se naplní její přání.

Edmund také viděl ve Fanny více intelektuální a morální vyspělosti než u svých sester, které ji pokládaly za hloupou a příliš prostou. Hrdinčino vzdělávání bylo rodinou zanedbáváno, ale Edmund jí vše vynahrazoval. Učil ji jízdě na koni a podporoval ji v četbě. Z této vzájemné blízkosti by se mohlo

⁶² AUSTEN, J. *Mansfield Park*. London : Everyman's Library, 1992, s. 224

usoudit, že jejich vztah se blížil spíše sourozeneckému poutu. Díky tomu jako by byl Edmund ochráněn před negativním vlivem výchovy svého otce, který dětem zajistil potřebné vnější hodnoty – vzdělání, materiální statky – avšak postrádal empatii, a tak z děvčat i Toma Bertrama vyrostli rozmazlení, lehkovážní jedinci, kteří si neosvojili vhodné chování a úctu, a proto rodině přinesli mnoho starostí.

Fanny narozdíl od svých rodinných vrstevníků cítila vděk za to, že může žít ve šlechtické rodině, a proto ji ani nenapadlo si kdykoliv stěžovat nebo požadovat od příbuzných více pozornosti. Nikdy se neúčastnila společenských událostí jako její sestry. Důsledkem přehlížení zacházení z Fanny vyrostla tichá, plachá a skromná dívka, která se velmi neprojevovala. Zabývala se více svými myšlenkami a vnitřním životem. Podle Petera Conrada je její hrdinství založeno na „*quiet, stubborn, unglamorous insistence on being true to her notion of familial duty.*“⁶³ Fanny záleželo na společenském hodnotovém systému a dodržování morálních zásad. Měla velmi pevnou vůli, která jí pomáhala nevybočovat z cesty správného chování. Aby nezradila své principy, často se ocitla v opozici k přáním druhých lidí. Potom ji myšlenky přiváděly k nejistotě, zda v dané situaci skutečně jednala vhodně a nebyla-li v hloubi duše ovlivněna svými obavami:

*„She had begun to feel undecided as to what she ought to do; and as she walked round the room her doubts were increasing. Was she right in refusing what was so warmly asked, so strongly wished for? What might be so essential to a scheme on which some of those to whom she owed the greatest complaisance, had set their hearts? Was it not ill-nature – selfishness – and a fear of exposing herself?“*⁶⁴

Předmětem váhání se stalo plánované představení po odjezdu strýce (viz kapitola 3.1.4.). Vyvstala před ní otázka, zda jsou její zásady aplikovatelné na všechny situace. U Fanny ale vítězí v průběhu celého románu úcta k vyšší

⁶³ Čerpáno z předmluvy k románu *Mansfield park*, jejímž autorem je Peter Conrad

⁶⁴ AUSTEN, J. *Mansfield Park*. London : Everyman's Library, 1992, s.156

autoritě. Přemlouvání druhých, aby se také účastnila a předvedla své herecké schopnosti, tak bylo málo platné, neboť Fanny věděla, že pan Bertram by nesouhlasil s proměnou svého domu v divadelní scénu. Zvolila si raději roli tiché, pasivní pozorovatelky, jež jí byla ostatně přisouzena i v reálném životě. Přizpůsobovala se často ostatním lidem, pokud jejich požadavky byly v souladu s jejími principy. Skrývala své pravé pocity, proto jí mnohdy příbuzní neporozuměli nebo si špatně vykládali její slova. Dokonce Edmund, který se domníval, že zná Fanny nejlépe, často dospíval k mylným závěrům o jejích představách.

Fanny nedokázala aktivně jednat jako hrdinky jiných románů, pokud někdo potlačoval její identitu. Z toho také pramenila nemožnost osobnostně růst. Hrdinka si cenila stálosti, ta jí ale bránila ve vývoji. Austenová zobrazuje Fanny jako ideální hrdinku s ctnostnými vlastnostmi, a tak se zdá, že změna u ní není ani potřebná. Pronikneme-li ale hlouběji do jejích niterných procesů, všimneme si, že jednu z nejdokonalejších hrdinek Austenové, co se morálních zásad a úsudků týče, sužují také lidské nectnosti – závist, žárlivost a zloba. Důvodem jejich vzniku byla Mary Crawfordová, do které se Edmund slepě zamiloval. Fanny vadilo, že již nebyla jeho jedinou a nejbližší přítelkyní při konverzacích, netrávili spolu tolik času. Neviděla Mary jako dostatečně morální osobu a případně vhodnou partnerku pro svého bratrance. Neschvalovala rovněž jednání Maryina bratra, který se snažil získat přízeň její sestřenice Marie, která již byla zasnoubená. Nemyslel to s ní však vážně, neboť podobným způsobem si zahrával i s Mariinou sestrou Julií.

Po nečekaném návratu pana Bertrama došlo v rodinné atmosféře k mnoha změnám. Fanny najednou pociťuje, že se její postavení zlepšilo, neboť ji strýc přijímá vřeleji. Poprvé v životě vstupuje do světa společenských zábav. Navštíví ji bratr William (viz kapitola 3.1.4.) a pro oba sourozence se uspořádá bál. Najednou všichni oceňují její půvab a výjimečnou povahu. Také Henry Crawford propadá jejímu kouzlu a pokouší se Fanny svést. Z počátku to považoval za krátkodobý rozmar a pokus o zabavení se v nudné společnosti,

avšak snad poprvé v životě pocítuje silnější zalíbení. Požádá ji o ruku, ale opět se setkáváme s motivem odmítnutí, jelikož Fanny je věrná své tajné lásce, bratranci Edmundovi. Proto Bertramovi připadá nepředstavitelné, že jejich neteř odmítla muže s vyšším postavením ve společnosti, který by jí zajistil přijatelnou budoucnost. Všichni se domnívají, že odmítnutí plyne z její skromnosti a stydlivosti, avšak když Fanny pevně trvá na svém, pana Bertrama se zmocní vztek a má v úmyslu poslat Fanny na několik týdnů k jejím vlastním rodičům do Portsmouthu, aby dostala rozum. Hrdinka naopak věří, že doma nalezne útěchu, a proto se velmi těší na své blízké.

Čtenář má možnost poznat prostředí, ve kterém se Fanny narodila a žila do svých deseti let, a ze kterého byla vytržena. Dívka je sama překvapena chladným přijetím a zklamaná vlastní rodinou. Kromě Williama cítí z ostatních citovou odměřenost. Sourozenci se chovají divoce, hlučně a nevychovaně. Matka s otcem jsou typičtí představitelé nižších středních vrstev, prostí lidé s ne příliš vybraným společenským chováním. Vše nasvědčuje o opačných charakteristikách ve srovnání s Mansfieldským panstvím. Zde je možno si položit otázku, zda by Fanny byla stále stejně jemnou, mírnou dívkou, kdyby byla vychovávána ve svém původním domácím prostředí. Pravděpodobně by se přizpůsobila okolí a její mravy by rovněž zhrubly. Fanny se během návštěvy cítila až zoufalá a velmi se jí stýskalo po Mansfieldu. Uvědomila se, kde je její pravý domov:

„When she had been coming to Portsmouth, she had loved to call it her home, had been fond of saying that she was going home; the word had been very dear to her; and so it still was, but it must be applied to Mansfield. That was now her home. Portsmouth was Portsmouth; Mansfield was home.“⁶⁵

Obyvatelé Mansfieldu se jí teď ve vzpomínkách zdáli dražší než kdykoliv předtím. Zнала jejich zvyky, reakce a povahy, na které se během dospívání adaptovala a přijala je za své. Život v Mansfieldském panství také

⁶⁵ AUSTEN, J. *Mansfield Park*. London : Everyman's Library, 1992, s. 443

obnášel jistý životní standard a úroveň, a tak nyní v domě Priceových, kde prostory byly velmi omezené, postrádala pocit pohodlí a klid. Útěchou jí byla mladší sestra Susan, se kterou se postupně začínala přátelit. Navštívil ji také překvapivě vytrvalý Henry Crawford, jehož přítomnost se jí najednou nezdála tak nepříjemná. Odvolaly ho však povinnosti do Londýna, kde obnovil vztah s Fannyinou sestřenicí Marií, která, přestože již byla vdaná, utekla od manžela. Její sestra Julie se jejím jednáním nechala inspirovat a následně se tajně zasnoubila s hercem pochybného původu. Tom Bertram utrpěl navíc vážné zranění. Bertramovi jsou hluboce zasažení rodinnou tragédií takového rozměru. Jsou zoufalí a nešťastní, proto se obrací na Fanny, aby je utěšila. Po delší době se tedy dívka vydává zpět ke své adoptivní rodině, která si uvědomila, na jakých hodnotách v životě skutečně záleží, a jakého omylu se dopustila svým necitlivým zacházením s neteří. Proto v tomto příběhu k poznání dospívá nejen hrdinka, která zjistila, kde se nachází její skutečný domov a kam patří, ale rovněž dívčino nejbližší okolí. Uznali, že nezáleží na společenském postavení a majetku, ale na morálních kvalitách jedince a jeho silné vůli. Dokonce i Edmund se vyléčil ze své zaslepené lásky k Mary Crawfordové, a nakonec ocenil vždy citlivou a ohleduplnou povahu Fanny Priceové.

4.5. *Emma* – Emma Woodhouseová

Jane Austenová ke konci svého života, kdy se již její spisovatelský styl vyznačoval vytříbenou zralostí, vytvořila vysoce hodnocený román, jehož hlavní hrdinka byla na tehdejší dobu provokativní individualitou. Od hrdinek předcházející tvorby se liší svým původem, vyšším společenským postavením a dále charakterem, který je posuzován jako záporný.

Na začátku příběhu nás Austenová informuje o dokonalém životě dívky, které nic neschází. Emma vyniká po fyzické i duševní stránce. Má dobré

společenské způsoby a bohatství, díky kterému nemusí řešit existenční otázky a finanční tíseň jako některé z jiných hrdinek. Patří k respektované rodině ve venkovském prostředí obce Highbury, kde jí nehrozí žádné nebezpečí, a tak její život plyne klidným tempem bez smutků a trápení. Vše se jeví jako slibný úvod idylického života hrdinky, avšak jak tvrdí prameny: „*Austen establishes her as a complexion to be broken down.*“⁶⁶ Spisovatelce se podařilo zachytit univerzálně známou skutečnost, že co se na první pohled třpytí leskem krásy a dokonalosti, nemusí zároveň přinést jen pozitivní opravdové hodnoty.

Společnost Emmě nepřináší velká omezení jako zdroj nesnází a překážek, jelikož hrdinka v ní zastává významné postavení. Avšak v tomto románu Austenová obrátila příčinu zvrátů směrem k hlavní hrdince. Emma sama sobě i okolí brání ve štěstí svým intrikujícím jednáním, které pramení z toho, že potlačuje hlas svého svědomí jako vnitřního rádce. V důsledku této skutečnosti nedospívá k důležitému sebepoznání, ale dochází k mylným závěrům o povaze a motivech činů druhých lidí.

Nezávislost Emminy povahy, vysoké sebevědomí a nedostatek vcítění do prožitků svých blízkých je ovlivněno částečně jejím rodinným prostředím. Hrdinka postrádala mateřský vzor, neboť ztratila matku již před dlouhou dobou, a tak byla vychovávána svým otcem a pomocnicí v domácnosti, slečnou Taylorovou. Matku však nikdo cizí nemůže zastoupit, a tak vztah vychovatelky a obou dcer Woodhouseových se vyvinul spíše v silné přátelské pouto. Emma se spoléhá na svá rozhodnutí a názory, přestože si slečny Taylorové velmi váží.

S otcem měla hrdinka také velmi kladný vztah. Trpělivě se o něj starala, i když to nebylo vždy příliš jednoduché, neboť se pan Woodhouse často přehnaně úzkostlivě obával o zdraví a bezpečnost sebe i svých přátel. Neměl rád změny a nepřijatelné zásahy do všedního života. Proto když se paní

⁶⁶ KASTAN, D.S. *The Oxford encyclopedia of British literature*. Volume 1. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2006, s. 94

Taylorová rozhodla provdat, projevila se jeho sobeckost i zmíněná nelibost ke změnám, neboť si přál, aby všichni zůstali pospolu, jak tomu vždy bývalo. Tento záporný charakterový rys se pod vlivem otce přenesl i na jeho mladší dceru, která zastávala stejný názor. Rozhodla se, že se nikdy nevdá a navždy se bude pečlivě starat o svého otce. Přeje si zůstat dobrou dcerou. Její předsevzetí bychom mohli hodnotit jako důkaz obdivuhodného sebeobětování, avšak Emmě ke spokojenosti nic nescházelo nebo si to alespoň sama neuvědomovala:

*„And, without love, I am sure I should be a fool to change such a situation as mine. Fortune I do not want; employment I do not want; consequence I do not want: I believe few married women are half as much mistress of their husband's house as I am of Hartfield; and never, never could I expect to be so truly beloved and important; so always first and always right in any man's eyes as I am in my father's.“*⁶⁷

Emma by změnila názor na vstup do manželství, jen kdyby ji potkala láska. Zároveň se však domnívá, že největší štěstí jí může zajistit život po boku otce na Hartfieldu, kde se stala paní domu a vzrostly její pravomoce. Rovněž si ale uvědomuje, že otec pro ni nebude dostačujícím společníkem pro duchaplné konverzace a obává se nudy budoucích dnů. Naštěstí rodina Woodhouseových udržuje sociální kontakty ve venkovském společenství, a tak často organizují společná večerní posezení. Nejčastějším návštěvníkem na Hartfieldu je pan Knightley, který Emmu zná od raného věku. Jeho bratr se oženil se starší dcerou pana Woodhouse. Knightley pro dívku představuje morální autoritu a významně ovlivňuje její osobnost. Je jediným člověkem, který Emmu upozorňuje na její prohřešky proti zásadám správného chování.

Hrdinka velmi touží, aby byla všemi obdivována a uznávána pro své zásluhy. Snaží se konat dobro pro společnost, pomáhá chudým a starším lidem. Proto se také ujímá Harriet Smithové, se kterou se seznámí. Emmě se zalíbí představa, že ji pozvedne na společenském žebříčku a najde jí ženicha. Klamně se domnívá, že umí odhadnout, které páry by se k sobě hodily. Najednou

⁶⁷ AUSTEN, J. *Emma*. London : Everyman's Library, 1991, s. 84

nalézá zábavný způsob trávení času. Knightley však její vliv na Harriet kriticky odsuzuje. Emma svou svěřenkyni neučí potřebným znalostem, ale dokazuje jí, že je urozenou dámou a podle toho by se také měla chovat. Následně ji nenápadně přinutí k tomu, aby odmítla nabídku k sňatku venkovského rolníka Roberta Martina. Emma takovou vrstvou lidí opovrhne, a proto jako vhodnou partii pro Harriet vybírá místního faráře pana Eltona. Naprosto se zmýlí, neboť zmíněný gentleman má po celou dobu dojem, že mu Emma dodává povzbuzení a chce se stát jeho partnerkou. Snobskou Emmu to velmi pobouří:

„But – that he should talk of encouragement, should consider her as aware of his views, accepting his attentions, meaning (in short), to marry him! -- should suppose himself her equal in connection or mind!“⁶⁸

Hrdinka ho nepovažuje za sobě rovna, ale přitom totéž odsuzuje v jeho chování, když přezírá chudou Harriet (viz kapitola 3.1.6.). Austenová nechává tentokrát hlavní hrdinku důsledně dodržovat společenskou hierarchii, když uznává tradiční rozdělení a na základě svého vyššího postavení si osobuje právo zasahovat do milostných vztahů v okruhu známých. Chce být středem pozornosti, proto se jí také zamlouvalo, když do Highbury dorazil syn pana Westona (manžela paní Taylorové), Frank Churchill, kterého s ní mnozí spojovali a tvrdili, že by se z nich mohl stát sympatický pár. Emma se zabývala svými vykonstruovanými fantaziemi, které navíc podporovalo okolí, a proto jí unikalo mnoho zvláštních náhod, které se týkaly vztahu Franka a Jane Fairfaxové (viz kapitola 3.1.5). Jane byla nadaná a lidé obdivovali její klidnou povahu. Emma na ni žárlila, protože nesnesla, aby kdokoliv zaujal její přední postavení ve společenském kruhu Highbury.

Zpočátku Frank Emmu přitahuje a ona se mu snaží zalíbit. To vede k tomu, že lehkověžně neberou ohledy na druhé. Nejhorší se zachovají, když se pořádá výlet na Box Hill. Během pikniku oba nemístně vtipkují a v důsledku toho Emma hrubě urazí slečnu Batesovou, chudou tetu Jane Fairfaxové, která

⁶⁸ AUSTEN, J. *Emma*. London : Everyman's Library, 1991, s. 136

se stará jen o svou matku. Knightley napomeně Emmu za tak hrubý přestupek proti morálce. Austenová poukazuje na rozdíl v jejich chápání charakterových vlastností, které nezávisí na významu člověka ve společnosti, což si hrdinka rovněž uvědomí a kaje se za to, co učinila.

Frank musí odjet náhle do města a Emma během té doby zjistí, že jí vůbec jeho přítomnost neschází. Jeho domnělou náklonnost převádí na Harriet Smithovou a vrhá se do dalších omylů. Mladá přítelkyně zatím tajně obdivuje pana Knightleyho. Když Emmě prozradí objekt své lásky, tak se hrdinka zhrozí, poněvadž jí dochází, koho doopravdy od začátku milovala a do té doby zcela přezírala pod dojmem nerozlučitelného přátelského vztahu. Je zmatená tímto překvapivým zjištěním a zároveň zoufalá. Hrozilo, že Knightleyho ztratí, protože se chovala příliš nerozumně. V tomto momentě Emma začíná konečně poznávat své pravé já: „*To understand, thoroughly understand her own heart, was the first endeavour.*“⁶⁹ Pochopí nejen svůj vnitřní svět, ale také porozumí, jak hluboce ublížila Harriet a zahrávala si s jejími city.

Staré křivdy se urovňají a Emma najde, co jí v předešlém životě skutečně chybělo. Poruší slib, že se nikdy nevdá a nalézá štěstí v manželství s panem Knightleym, který ji dlouhá léta měl rád. Vztah s ním ji zcela proměnil. Ze snobské dívky vyvrála v pokornou ženu, která nepohlíží na dříve odsuzované nižší třídy s arogancí a nadřazeností. Poznala sama sebe i silnou moc lásky a přátelství. Emma se z těchto důvodů stala hrdinkou Jane Austenové, která prochází snad nejrozsáhlejší proměnou charakteru.

⁶⁹ AUSTEN, J. *Emma*. London : Everyman's Library, 1991, s. 422

4.6. *Persuasion* – Anna Elliotová

Příběh Anny Elliotové, hrdinky posledního románu *Persuasion*, stihla Jane Austenová dopsat dva roky před svou smrtí v roce 1818. Poslední léta života ji sužovala slabost a nevléčitelná nemoc, ale Jane navzdory bolestem pokračovala ve spisovatelské činnosti. Autorčina osobnost, která s věkem vyzrála, a celková vážnost spojená se zdravotními problémy se promítla do postavy Anny, jež je naprostým opakem předcházející protagonistky románu *Emma*. Rovněž se liší od schématu celé dosavadní tvorby. Hrdinka není obdivována okolím pro svou mladistvou krásu, neboť je nám představena ve věku 27 let. Porovnáme-li ji s mladšími předchůdkyněmi v románech Jane Austenové, tak tato žena již prošla morálním vývojem a je dostatečně vyzrálou osobností s rozumnými názory. Spisovatelka prohlašovala, že jí samotné se Anna jeví jako příliš dobrá po charakterové stránce. Kvůli ztracené kráse a povahové rozvážnosti nepřitahuje žádné nápadníky a žije stále se svou rodinou, ve které nevládne harmonická atmosféra. Je rovněž donucená opustit domov, několikrát mění místo pobytu, proto v průběhu děje ji nezastihneme v přirozeném domácím prostředí. Hrdinka zažívá vnitřní konflikty, ale ty souvisejí s její snahou o nalezení vlastní identity ve společnosti a získání respektu okolí ke své vlastní osobě.

Pochází z neutěšených rodinných poměrů, neboť žije pouze s jedním arogantním rodičem. Její snobský a marnivý otec, baron Walter Elliot, ji přehlíží a Anna od něj nikdy neslyší vlídného slova. Rovněž se svými sestrami nemá příliš vřelý vztah. Sestra Mary je již vdaná. Anna se s potěšením stará jako vzorná teta o své synovce, kteří ji mají téměř raději než vlastní matku. Otec vkládá největší naděje na dobrý sňatek a pokračování významného rodu do své nejstarší dcery Elizabeth, se kterou se vždy o všem radí a jejímž stanoviskům přikládá význam. Naproti tomu Anna si zvykla na urážlivé přehlížení a smutnou pravdu, že ji nikdo nebere vážně.

Pokud někdy vyjádřila svůj názor, považovalo se to spíše za urážku, a následně byla otcem i Elizabeth odvržená zpět do svého samotářského světa, kde mohla svobodněji přemýšlet. Austenová se opět tímto reálným zachycením vztahů přiblížila skutečnosti. Ukazuje jedince, kterého obklopuje široký společenský okruh známých, ale nikdo z nich nezná jeho pravou vnitřní podstatu a nerozumí mu. Také hrdinka tohoto románu si uvědomuje, že mnohem větší osamělost a volnost pro hloubání ve své mysli jí přináší rušná společnost.

Za svou jedinou spřízněnou duši považuje paní Russelovou, která se dříve znala s její matkou. Po smrti paní Elliotové se starala o zájmy této rodiny. Nejbližší jí byla Anna, pro kterou se stala rádkyní a snažila se utvářet její názory na svět. Hrdinka se ale vyznačovala mnohem lepším a pozornějším úsudkem než její přítelkyně. Paní Russelová sama ani Annu náležitě neznala. Několikrát jí posloužila špatnou radou, i když dobře míněnou. Před osmi lety se dívka zasnoubila s Frederickem Wentworthem. Její kmotra jí ale rozhodnutí vymluvila, protože mladý muž se Anně nerovnal společenským postavením a pocházel z chudé rodiny. Panu Elliotovi jeho původ rovněž nelichotil, ale nepostavil se do bezvýhradného odporu. Jeho dceru však přesvědčily důvody paní Russelové, a proto nabídku k sňatku nakonec odmítla. Wentworthe popudila její citová nestálost a slabá povaha. Nešťastná láska ho přinutila, aby odešel a vstoupil do námořnictva. Štěstí mu přálo a po letech se z něj stal bohatý muž, který si dokázal získat společenskou úctu ne svým urozeným původem, ale vlastním přičiněním.

Anna nikdy vinu nepřičítala paní Russelové, ale zavržení Wentworthe nepřestala od té doby litovat. Po osmi letech od osudné události je stále plna smutku a víry, že nikdy jiného muže nebude tolik milovat. Trpělivost a pozitivní ladění povahy jí umožňuje hluboký žal skrývat, a tak nikdo nemůže tušit, co vlastně celá léta prožívala.

Hrdinku vyvede z míry nová překvapující zpráva, že příbuzní kapitána Wentworthe odkoupí jejich rodné sídlo v Kellynchi, které otec musí prodat

kvůli dluhům. Žil rozmařile a zakládal si na luxusu. Ten mu však přinesl problémy. Rodina se rozhodne přestěhovat se do Bathu, kde si pronajme levnější bydlení. Paní Russelová v této situaci opět prokázala špatný úsudek o Anniných pocitech. Při rodinných diskusích zastávala dívčino domnělé přání žít v Bathu. Hrdinka ale lázeňské město nevnímala příliš kladně. Rozhodnutím v rodině však pouze trpělivě přihlížela a nemohla jim vzdorovat.

Před vlastním odjezdem do Bathu je Anna přinucena nejdříve navštívit svou sestru Mary. Těšila se, že zdejší společnost ji vřele uvítá a bude se zajímat, jak se jí daří. Anna však zjišťuje, že každý je zahleděný do svých starostí. Uvědomuje si, jak je důležité přizpůsobit se místním zvykům a tématům konverzací, které se v každé rodině liší:

„She acknowledged it to be very fitting, that every little social commonwealth should dictate its own matters of discourse; and hoped, ere long, to become a not unworthy member of the one she was now transplanted into. - With the prospect of spending at least two months at Uppercross, it was highly incumbent on her to clothe her imagination, her memory, and all her ideas in as much of Uppercross as possible.“⁷⁰

Každé společenství člověka do jisté míry proměňuje. Změna jednání souvisí s novými rolemi, které musí jedinec v určitém prostředí přijmout za své. Anna se v rodině své sestry stává oblíbenou tetou a její pozice v rodině je mnohem přijatelnější, než po boku hrdého otce a sestry Elizabeth.

Anně se vrací živé vzpomínky na minulost, jelikož se znovu setkává s kapitánem Wentworthem, který je nyní bohatý a vážený muž. Chová se k ní s chladnou obřadností, jež je důkazem jeho přetrvávající zloby. S postupem času ji přestává přezírat a projevuje jí jen formální přátelské zdvořilosti. Anna se mu snaží raději vyhýbat a zůstat klidná. Stejně bolestné pro ni bylo, když sledovala, jak se kapitán dvoří slečnám Musgrovovým, a ony se téměř předbíhaly, aby k sobě připoutaly jeho pozornost.

⁷⁰ AUSTEN, J. *Persuasion*. London : Everyman's Library, 1992, s. 41

Situace se obrací, když je Anna zahrnuta komplimenty a zájmem svého bratrance Elliota a dalších mužů. Všichni zpozorovali proměnu Annina vzhledu, který se pozoruhodně zlepšil vlivem příhodnějšího prostředí a přítomností její lásky z minulosti. Wentworth žárlí a hrdinka cítí, že je do ní pravděpodobně stále zamilovaný. Jeho obdiv k ní vzroste během výletu v Lymu. Luisa Musgrovová se částečně Wentworthovou vinou zraní, když chce skočit do jeho náručí z vyššího schodu. Všichni propadají panice a Anna je jediná, kdo se dívce okamžitě snaží pomoci. Hrdinské jednání ukáže celé společnosti silného ducha.

Anna se musí vydat za svou rodinou v Bathu, kam překvapivě přijíždí také kapitán Wentworth. Hrdinka se setkává s kapitánem Harvillem a v přítomnosti ostatních spolu vedou rozhovor o rozdílu společenského uplatnění mužů a žen a stálosti jejich citů:

„We certainly do not forget you, so soon as you forget us. It is, perhaps, our fate rather than our merit. We cannot help ourselves. We live at home, quiet, confined, and our feelings prey upon us. You are forced on exertion. You have always a profession, pursuits, business of some sort or other, to take you back into the world immediately, and continual occupation and change soon weaken impressions.“⁷¹

Austenová do její promluvy vkládá své vlastní feministické názory. Ženy byly omezeny společenskými restrikcemi a byly vázané k domovu, proto myšlenky a starosti o jejich partnery jsou hlavní náplní jejich dnů. Muži měli větší právo a možnosti společenského života, ze kterého mohli čerpat mnoho nevšedních nových poznatků a dojmů.

Wentworth naslouchal jejich hovoru a usoudil z něho, že ho Anna má stále ráda. Její láska celá léta svou silnou mocí přetrvala, což mu dosvědčilo pevnost jejího charakteru. Hrdinka konečně odhalila své vnitřní individuální já. Pár vzkřísil vztah, který byl před několika lety tak necitlivě přerušen. Slečna Elliotová našla rovnocenné partnerství a své pravé místo ve společnosti.

⁷¹ AUSTEN, J. *Persuasion*. London : Everyman's Library, 1992, s. 230

5. Styl Jane Austenové

Úspěšnost románů Jane Austenové, jejich obliba u čtenářů i u literární kritiky byla nepochybně ovlivněna jejím nezaměnitelným stylem, jenž se vyznačuje elegancí, jednoduchostí a úsporností. Čas od času se objevuje negativní kritika, která ji odsuzuje pro nedostatek představivosti. Většina laické i odborné veřejnosti však vyzdvihuje především ironický nadhled, který dodává jejím sdělením kvalitu a sílu a často vytváří humorné i komické efekty. Tato charakteristika vyplývá pouze z důkladné četby a poznání autorčiných skrytých záměrů.

Austenová byla obdařena pozoruhodným pozorovacím talentem lidské povahy a společenského dění, inteligencí a smyslem pro humor. Všechny tyto kvality se projeví v satirickém zaměření jejích děl. Užívá ironii jako hlavní prostředek kritiky společenských poklesků, přetvářky, nedostatků v lidském charakteru, posedlosti bohatstvím a postavením ve společnosti. Nenudila čtenáře morálně příhodnými frázemi, ale s bystrostí a vtipem poukazovala na směšné lidské počínání. Postavy, které lpí na svých individuálních zásadách a nemění své zažité představy, jsou zobrazeny jako jisté karikatury, jejichž způsoby uvažování jsou téměř politováníhodné. Ostřeji satirizuje zejména snobské vyšší společenské vrstvy. Ironické zaměření na mravy jednotlivců a sociálních skupin přispělo k tomu, že její díla jsou často označována jako „comedy of manners“.

Kritika a satira Austenové však nevyznívá ostře ani příliš radikálně. Přistupovala k postavám s humorem, ale její postoj se stejně tak vyznačuje i mírou lidskosti. Vzhledem k dobovým zvykům musela udržovat jistý formální odstup. V románech využívá třetí osobu vševědoucího vypravěče, který nastíní pozadí příběhů. Děj ale posunují zejména dialogy postav. Promítá do nich své názory, které zahaluje dojmem zdvořilosti. Slušné vystupování se hodnotilo pozitivně z hlediska společenské etikety. Austenová tak mohla zamaskovat

myšlenky, které se jí zdály kontroverzní, a docílit ironicky opačného vyjádření jazykem, který se vzdaluje pravdě a skutečným záměrům postav. Autorka nešetří ani morálně zralé hrdinky (viz Fanny Priceová, Anna Elliotová) před ironickými narážkami, když líčí jejich problémy na cestě k poznání pravého já, které plynou z konfliktů jejich vnitřního a vnějšího světa. Poukazuje na nedokonalost lidské povahy, která je aktuální v každé době, a proto její díla oslovují i moderní čtenáře. Dokázala vykreslit psychologii svých postav tak pozoruhodně, že každý člověk v nich může nalézt některé charakteristiky své vlastní osobnosti.

Spisovatelka charakterizuje své postavy prostřednictvím ironie (viz popis schopností Catherine Morlandové v dětství – kapitola 4.3.) či jednotliví hrdinové a hrdinky se ironicky vyjadřují v dialozích a různých situacích, v nichž se ocitají. Pohotové odpovědi a vtip jsou charakteristické zejména pro Elizabeth Bennetovou. Nepřekračuje meze slušnosti, ale její výpovědi mají často skrytý význam, nebo si hrdinka myslí opak svých tvrzení. Její odpověď na návrh pana Williama, aby si zatančila s panem Darcym, je toho dokladem:

„You excel so much in the dance, Miss Eliza, that it is cruel to deny me the happiness of seeing you; and though this gentleman dislikes the amusement in general, he can have no objection, I am sure, to oblige us for one half-hour.“

"Mr Darcy is all politeness," said Elizabeth, smiling."⁷²

Elizabeth záměrně nechce tančit s panem Darcym, neboť během předcházejícího bálu ji on sám odmítl. Hrdinku jeho pýcha urážela, ale svou odpověď panu Williamovi formulovala zdvořilou frází, přestože její názor na Darcyho byl opačný. Austenová pracuje s ironií osudu, když zaznamenává vztah dvou lidí, jejichž první setkání v nich nevyvolalo příliš příznivý dojem, ale nakonec jeden v druhém objeví kladné rysy a stanou se životními partnery.

⁷² AUSTEN, J. *Pride and Prejudice*. London: Wordsworth editions Ltd, 1999, s.18

Naproti tomu člověk, kterého Elizabeth na počátku známosti obdivovala a do něhož vkládala veškerou důvěru, ji zklamal. Plukovník Wickham jí lhal o původu Darcyho zášti ke své osobě a Elizabeth prohlašovala, že mu plně věří (viz kapitola 4.2.). Pravda však vyšla najevo a jeho záporný charakter se ukázal rovněž v nerozvážném sňatku s mladou Lydií Bennetovou. Při setkání po několika měsících tak plukovník oslovuje Elizabeth jako „*dear sister*“, čímž se Austenové opět podařilo ironicky vystihnout absurditu této směšné situace a života plného nečekaných zvrátů. Po všech peripetiích, které Wickham rodině přinesl, prohlašuje pan Bennet: „*I admire all my three sons-in-law highly,*“ said he. *“Wickham, perhaps, is my favourite; but I think I shall like your husband quite as well as Jane’s.”*⁷³ Hlava rodiny neupřednostňuje Wickhama před ostatními budoucími zeti (pan Darcy a Bingley) na základě skutečné oblíbenosti a sympatií, ale vyplývá to z ironického přístupu pana Benneta k nastalým okolnostem.

Vybrané ukázky z románů Jane Austenové dokreslují, že se děj často až komickým způsobem komplikuje, graduje a ústí ve šťastný konec. Vyprávění přes veškeré zápletky zůstává jasné, prosté a přispívá k celkové ucelenosti děl. Nenalezneme příliš symbolických vyjádření, protože autorka se raději zaměřuje na umění konverzace a lidské aspekty příběhů.

V rámci stylu je zajímavé zmínit se také o specifické slovní zásobě. Tonny Tanner tvrdí, že autorčino užívání jazyka ovlivnil fakt, že byla žena. Odráží se to v jejím „...*angle of vision, her area of knowledge, her grammar...*“⁷⁴. Čtenáři při čtení všech autorčiných románů mohou zaregistrovat často se opakující slova, která si následně s Austenovou spojují. Mezi ně patří výrazy jako: *tolerably, warmly, sentiment, amiable, intolerable* a dále samozřejmě slovní zásoba týkající se rodinné tematiky a opakujících se motivů. Pozornost rovněž upoutá častý výskyt superlativů (např. *dearest papa,*

⁷³ AUSTEN, J. *Pride and Prejudice*. London: Wordsworth editions Ltd, 1999, s.255

⁷⁴ TANNER, T. *Jane Austen*. [online]. Cambridge: Harvard University Press, 1986. [cit. 2011-3-22]. s. 41, <<http://books.google.cz>>.

in the most delicious harmony, best guests, Fanny's most frequent expectation, atd.). S bravurou využívá oblíbený anglický jazykový prostředek litotes pro zjemnění svých vyjádření, čehož dociluje popřením protikladu nebo užitím dvojího záporu⁷⁵: „...*Miss Bingley was by no means unwilling to preside at his table...*“⁷⁶. Zmírnění výrazů ve většině případů vyznívá ironicky.

Styl Jane Austenové kombinuje konzervatismus i inovaci. Originalita a schopnost bavit čtenáře vede k jeho častému napodobování a nevědomému ztotožnění se s jeho jazykem: „...*writing about Austen, critics have often written like her, adopting her diction and reproducing her syntax.*“⁷⁷ Odkaz Austenové znamená rovněž přínos pro vývoj románu jako žánru. Její zaměření na ženskou hrdinku a mravnost ovlivnilo mnoho budoucích spisovatelů, mezi něž je možno zahrnout autory jako Henry James, E.M.Forster, Barbara Pymová, Muriel Sparková, Anita Brooknerová.

⁷⁵ viz LAUGHLIN, R., BLUHM, A. *Jane Austen Style Sheet*. [online]. c 2009 [cit. 2011-3-29]. <www.readwritethink.org/files/resources/lesson_images/lesson1171/StyleFeatures.pdf>.

⁷⁶ AUSTEN, J. *Pride and Prejudice*. London: Wordsworth editions Ltd, 1999, s. 11

⁷⁷ KASTAN, D.S. *The Oxford encyclopedia of British literature*. Volume 1. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2006. s. 94-95

6. Závěr

Jane Austenová se ve své době stala originálním a netradičním zjevem v širokém proudu literárního dění. Přestože geografické a sociální pole jejích životních podmínek bylo omezené, dokázala z něj bravurně vytěžit co nejvíce. Vytvořila z nedostatku přednost a prostředí, které znala ze své osobní zkušenosti, pak zobrazila ve fikčním světě svých románů. Nezasírala, že peníze, moc, podnětné prostředí, bohaté zkušenosti se světem a příležitosti pro uplatnění schopností se v rámci dějin lidského společenství pokládají za významné faktory, které člověku usnadňují cestu k seberealizaci v nespravedlivém, nerovném světě a otevírají mu bránu ke štěstí a slávě. Na druhou stranu si byla vědoma, že bez talentu, odvahy, pokory a vytrvalé píle mohou všechny pokusy o naplnění vytyčených cílů dosáhnout pouze marného zavržení. Veškeré snahy o přispění veřejnosti něčím přínosným tak upadnou v zapomnění. Naštěstí na přelomu 18. a 19. století nebyla společnost tak materiálně zatížená, aby se uplatnili jen sociálně zvýhodnění jedinci. V ojedinělých případech bylo možné, aby se i přes různá společenská omezení a genderové předsudky prosadily i výjimečné osobnosti, čehož ona sama byla nejlepším příkladem.

Cílem diplomové práce bylo podat obraz soukromého a veřejného pole autorčina působení. Nejdříve jsem spisovatelku zařadila do historického kontextu, abychom lépe porozuměli atmosféře doby, ve které psala romány a jaká tehdejší hlediska působila na myšlenkové formování génia Austenové. Zahrnujeme mezi ně počátky feministického hnutí, které však s jejím dílem nemůžeme důsledně spojovat, neboť dnes pojem feminismus vyvolává spíše negativní konotace založené na představě radikálního boje za ženská práva. Ovlivnil ji hlas jejích předchůdkyň, ale přesto se její kritika vyznačovala umírněností. Své pokrokové názory zakomponovala do promluv a dialogů postav. Literární analýzy hrdinek dokázaly, že všechny hlavní protagonistky

charakterizovala výjimečná nezávislost. Pravděpodobně nejvíce se projevila u Marianny Dashwoodové, do které zřejmě Austenová projektovala své sny o světě bez jakýchkoliv společenských omezení a přetvářky. Spisovatelka však byla vychována pod vlivem patriarchálního uspořádání, které v ní zanechalo úctu k rodinným hodnotám a autoritám. Hrdinky pocítují stejný respekt ke společenským institucím. Vyznění děl tak působí šablonovitě a ústí v literární klišé, neboť nakonec se všechny podvolují svým citům a vstupují do manželství, které tvoří jedno z ústředních témat románů. Hlavním autorčiným cílem bylo přimět čtenáře k uvažování, zda je lepší se vdát z lásky nebo na základě rozumného úsudku. Sama bránila citové důvody, ale v románech naznačuje, že by mělo dojít k souznění citu a rozumu.

Tvorba Austenové je protkána osobními zkušenostmi. V románech autorka vytváří kompletní rodinná prostředí, jedince postrádající jednoho z rodičů a využívá také motiv adopce. Podává názorný obraz všedního života tehdejší společnosti, rodinného prostředí a v neposlední řadě kulturní nástin doby, a tak často podnítl čtenáře v hlubším zájmu o toto historické období. Hrdinky procházejí sociálním prostorem, ve kterém na ně působí individuální mravní zásady jedinců a společenské konvence. Jejich naivní představy o světě jsou prostřednictvím střetů s nelehkou realitou nahrazeny dospělým a racionálním přemýšlením. Napříč tvorbou Austenové můžeme sledovat posun od méně zkušených, romanticky a naivně založených hrdinek k morálně vyspělejším ženám. Catherine Morlandová, Marianna Dashwoodová byly jedny z prvních hlavních protagonistek románů a vyznačují se právě velkou mírou nerozvinutosti. Hrdinka posledního románu – Anna Elliotová - k nim tvoří výrazný protiklad.

Fikční i skutečný svět Jane Austenové se vyznačuje všedností, avšak tento znak vnesl do jejích děl univerzální charakter, který jim vdechnul nadčasovost.

7. Summary

Jane Austen became an original and unconventional figure in the broad field of literature in her times. Although the geographical and social range of her life conditions was limited, she successfully managed to exploit it to the maximum. She created an advantage of the drawback and depicted the surroundings which she knew the best in a fictional world of her novels. She did not conceal that money, power, challenging environment, rich experience of the world and opportunities for asserting oneself are considered as essential factors within the scope of human history. In the unjust, unequal world, they make one's way to self-realisation easier and help to open doors to happiness and fame. Nevertheless, Austen was aware of the importance of talent, courage, humility and persistent sedulity without which all attempts for reaching set goals may fall into oblivion or condemnation. Fortunately, the society at the turn of 19th century was not so materially oriented as to provide opportunities for success only to socially favoured individuals. In unique cases extraordinary personalities could achieve their aims in spite of social limitations and gender prejudices. Jane Austen herself is the best example of it.

The aim of this diploma thesis was to depict the image of private and public fields of the authoress' activities. Firstly, she was put into the historical context to help better understand the atmosphere of the period in which she wrote her novels and which aspects influenced the intellectual forming of her creative genius. She must have been affected by the feminist movement even though we cannot connect her works thoroughly with it, because the notion of feminism evokes rather negative connotations nowadays, which are based on the idea of radical struggle for women's rights. In spite of being inspired by the voice of preceding women, Austen's critical expression is articulated with moderation. She involved her progressive views in the utterances and dialogues of her characters. Literary analyses of her heroines prove that all protagonists

are characterised by exceptional independence. Probably the highest degree of the quality is manifested by Marianna Dashwood. Austen probably projected her dreams of the world without any social limitations and hypocrisy into this girl. The writer was however brought up under the influence of the patriarchal social system which instilled in her respect for family values and authorities. Her heroines share the same regard for social institutions. As a result, her endings are stereotyped nearly to literary clichés, because all of the women submit to their emotion in the end and enter into a marriage constituting one of the central themes of Austen's novels. The authoress' main aim was to make readers think over the emotional and rational reasons for marriage and to decide which of them is more proper. She personally more valued love and emotion but her novels side with harmony between sensibility and reason.

Jane Austen's works are based on her personal experience. She creates complete family backgrounds or individuals living with only one of their parents. Some of the characters may be adopted by their relatives. She demonstrates a vivid image of everyday life in her times, a typical family environment and cultural activities of the period. The protagonists are influenced by the conflict of individual moral principles and social conventions. Their naive ideas about the world change in collisions with the tough reality as the girls mature and acquire critical thinking. All of Austen's works describe the personal development of her characters. Catherine Morland, Marianne Dashwood were the first protagonists of hers and feature the inexperience as well as infantility. The heroine of the last novel – Anne Elliot – makes a distinct contrast.

Jane Austen's fictional and real worlds are noted for commonness but this, at the same time, brings universality into her works which lends them breath of timelessness.

8. Bibliografie

Primární literatura

AUSTEN, J. *Sense and Sensibility*. London : Everyman's Library, 1992.

ISBN 1-85715-051-1.

AUSTEN, J. *Pride and Prejudice*. London: Wordsworth editions Ltd, 1999.

ISBN 978-1-85326-000-1.

AUSTEN, J. *Northanger Abbey*. London : Everyman's Library, 1992.

ISBN 1-85715-109-7.

AUSTEN, J. *Mansfield Park*. London : Everyman's Library, 1992.

ISBN 1-85715-052-X.

AUSTEN, J. *Emma*. London : Everyman's Library, 1991. ISBN 1-85715-036-8.

AUSTEN, J. *Persuasion*. London : Everyman's Library, 1992.

ISBN 1-85715 072-4

Sekundární literatura

MALETZKE, E. *Jane Austenová, životopis*. Jinočany : H & H Vyšehradská, 2009. (v překladu Jany Zoubkové). ISBN 978-80-7319-081-1.

ABRAMS, L. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*, Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. (překlad Eva Lajkepová). ISBN 80-7325-060-8.

ABRAMS, M.H. *The Norton Anthology of English Literature. Volume 2*.

London : W.W. Norton, 1993. ISBN 0-393-96290-3.

GRMELOVÁ, A., GRMELA, J. *An Anthology of Criticism of the 18th and 19th Century English Novel*. Košice: Univerzita P.J. Šafárika, 1992. ISBN 80-7097-160-6.

JOHNSON, P. *Zrození moderní doby: Devatenácté století*. Praha : Academia, 1998. (přeložila Petruška Šustrová). ISBN 80-200-0694-X.

KASTAN, D.S. *The Oxford encyclopedia of British literature*. Volume 1. New York: Oxford University Press, 2006. ISBN 0-19-516921-2.

MILES, R. *Jane Austenová*. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2009. (v překladu Jany Ogrocké). ISBN 978-80-7325-188-8.

MORRISOVÁ, P. *Literatura a feminismus*. Brno : Host, 2000. (v překladu Renaty Kamenické a Mariana Siedloczeka). ISBN 80-86055-90-6.

OLIVERIUSOVÁ, E. a kol. *Dějiny anglické literatury*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

Elektronické knihy

LOOSER, D. *Jane Austen and Discourses of Feminism*. [online]. New York: Palgrave Macmillan, 1995. [cit. 2011-3-14]. ISBN 0-312-12367-1.
<http://books.google.cz/books?id=d05_hawiX_4C&printsec=frontcover&dq=jane+austen&hl=cs&ei=n6idTfK-OYas8gO5--G8BA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=9&ved=0CFUQ6AEwCDg8#v=onepage&q&f=false>

AUSTEN, J. *Mansfield Park*. [online]. Longman Study Edition. [cit. 2011-2-16]. <http://books.google.cz/books?id=GfdiHa34wYoC&pg=PA496&dq=mansfield+park+shobhana+bhattacharji&hl=cs&ei=mpyqTa7fJcfBtAbOxdSTCA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCsQ6AEwAA#v=onepage&q=mansfield%20park%20shobhana%20bhattacharji&f=false>

TANNER, T. *Jane Austen*. [online]. Cambridge: Harvard University Press, 1986. [cit. 2011-3-22]. ISBN 0-674-47173.
<http://books.google.cz/books?id=khvEXPSIOYgC&printsec=frontcover&dq=jane+austen&hl=cs&ei=9KidTcWCMet8QOP5YzJBA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CDgQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false>

Internetové zdroje

LAUGHLIN, R., BLUHM, A. *Jane Austen Style Sheet*. [online]. c 2009 [cit. 2011-3-29].
<www.readwritethink.org/files/resources/lesson_images/lesson1171/StyleFeatures.pdf>.

MAY, LEILA S. *Philological Quarterly*. *Jane Austen's „schemes of sisterly happiness“*. [online] c 2002, [cit. 2011-2-17].
<<http://www.highbeam.com/doc/1G1-126081238.html>>.

THE REPUBLIC OF PEMBERLEY. *Jane Austen Information Page*. [online]. c 2010 [cit. 2011-2-11].
<<http://www.pemberley.com/janeinfo/pptopic2.html#protorefem3>>.

THIERRY, A.E. *The Project Gutenberg eBook, Jane Austen, Her Life and Letters, by William Austen-Leigh and Richard Arthur Austen-Leigh* [online]. c 2007, [cit. 2011-2-11]. <<http://www.gutenberg.org/files/22536/22536-h/22536-h.htm>>.

VŠETEČKOVÁ, I. *Feminismus v britské literatuře 18. století, se zaměřením na dílo A Vindication of the Rights of Woman Mary Wollstonecraftové a Northanger Abbey Jane Austenové*. [Diplomová práce.] Olomouc 2009. Univerzita Palackého. Katedra anglistiky a amerikanistiky. Vedoucí diplomové práce: Mgr. Ema Jelínková, PhD., <<http://www.theses.cz>>.